

VAĐENJE POTONULIH STVARI U HRVATSKOM PRAVU *DE LEGE LATA* I *DE LEGE DESIDERATA*

Dr. sc. Vesna Skorupan Wolff *

UDK 347.799.2

Primljeno: rujan 2009.

Izvorni znanstveni rad

Detaljnom analizom odredbi Pomorskog zakonika, relevantnih podzakonskih akata te odredbi građanskog prava koje se supsidijarno primjenjuju proučava se pozitivnopravno uređenje vađenja potonulih stvari u Republici Hrvatskoj. U našem pravu, pojmovno i prema pravnim učincima, vađenje potonulih stvari izjednačeno je sa spašavanjem. Izlaže se pravna situacija de lege lata i istražuju se problemi koje ona involvira.

Uspoređuju se rješenja pozitivnopravnog uređenja vađenja potonulih stvari s rješenjima prijašnjeg domaćeg zakonodavstva koje je specijalnim odredbama uređivalo taj institut. Prikazuju se i analiziraju i relevantne odredbe međunarodnih unifikacijskih akata u tom području. Detaljnije se razmatra nova impostacija instituta uklanjanja podrtina prema Međunarodnoj konvenciji o uklanjanju podrtina i s tim u vezi pokušava se odrediti zadaća hrvatskog zakonodavca.

Ocjenjuje se vrlo korisnim da su određena suvremena rješenja sadržana u Međunarodnoj konvenciji o uklanjanju podrtina uključena u domaće pravo. Predlaže se da Republika Hrvatska pristupi tom međunarodnom ugovoru i da proširi primjenu odredbi te Konvencije na podrtine smještene unutar njezina područja, uključujući teritorijalno more.

Ključne riječi: vađenje potonulih stvari, spašavanje, podrtina, obvezno osiguranje, Međunarodna konvencija o uklanjanju podrtina

I. UVODNA RAZMATRANJA

Vađenje potonulih stvari jedna je od mnogobrojnih aktivnosti koje se odvijaju na moru. Razne vrste pravnih odnosa koji nastaju u vezi s potonulim stvarima

---

* Dr. sc. Vesna Skorupan Wolff, znanstvena suradnica Jadranskog zavoda Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Ul. Frane Petrića 4, Zagreb

i sama pravna priroda materije vađenja potonulih stvari uvjetovala je razvoj specifičnih pravnih normi. Prema svojoj pravnoj prirodi norme kojima se uređuje vađenje potonulih stvari jesu upravnopravne i imovinskopravne prirode. Uz to postoje i norme javnopravne prirode kojima se uređuju javnopravne ovlasti država u postupanju s potonulim stvarima.¹

Upravnopravni aspekt tretira tu djelatnost s gledišta sigurnosti plovidbe i zaštite općeg društvenog interesa. Obuhvaća sve norme koje uređuju zakonsku obvezu vađenja potonulih stvari. Znači, normiraju dužnosti i ovlasti u vezi s vađenjem potonulih stvari iz mora, a u tom okviru odredbe kojima se uređuje postupak, organizacija i sredstva za vađenje potonulih stvari i sl.

Imovinskopravni propisi uređuju imovinskopravne odnose koji nastaju u vezi s potonulim stvarima i njihovim vađenjem. U raspravi o tim odnosima utvrđuju se subjekti i objekti vađenja potonulih stvari, ugovorna ili izvanugovorna priroda akcije, razmatraju se elementi koji utječu na utvrđivanje nagrade, jamstvo za njezinu isplatu, pitanje vlasništva, zastarni rokovi za tražbine i sl.

Specifičnost pravnog uređenja vađenja potonulih stvari jest da među zakonskim odredbama dominiraju upravna i organizacijska rješenja. Propisi o uređenju imovinskih odnosa u manjini su, a u odnosu na mnogobrojna važna pitanja primjenjuju se opće odredbe imovinskog prava. *Ratio legis* zaštita je javnih interesa koji se prije svega ogledaju u zaštiti sigurnosti plovidbe, iskorištavanju prirodnih bogatstava mora, sprečavanju onečišćenja morskog okoliša te zaštiti kulturnih dobara i vojne imovine kod vađenja potonulih stvari koje imaju kulturnu ili vojnu važnost.

---

¹ U međunarodnom pravu morski prostori podvrgnuti su različitim pravnim režimima, a prava i obveze država u vezi s predmetima nadenim u moru ovise o mjestu i pravnom režimu prostora. Na dijelovima mora, morskog dna i podzemlja koji čine državno područje, a među njih pripadaju: a) unutrašnje morske vode, b) arhipelaške vode arhipelaških država i c) teritorijalno more, obalna država uživa "suverenost". To znači da se na tom dijelu mora i podmorja obalnoj državi rezervira isključivo pravo korištenja i obavljanje svih djelatnosti. U dijelove mora, morskoga dna i podzemlja u kojima obalna država uživa "suverena" ili neka druga prava pripadaju: a) vanjski morski pojas, b) gospodarski pojas i c) epikontinentalni pojas. Ti morski prostori nisu dijelovi državnog područja obalne države te se u njima obalnoj državi dopuštaju samo neka ograničena prava, uz veću slobodu mora. Na dijelovima mora, morskog dna i podzemlja izvan granica nacionalne jurisdikcije država, u koje ubrajamo a) otvoreno more i b) međunarodnu zonu dna mora i oceana, niti jedna država ne može vršiti nikakvu isključivu vlast te se načelno priznaje potpuna sloboda mora. Opširnije u: Vladimir Đuro Degan, *Međunarodno pravo mora u miru i u oružanim sukobima*, Pravni fakultet, Rijeka, 2002., str. 28 - 31.

Odredbe o vađenju potonulih stvari sadržane su u nekoliko poglavlja Pomorskog zakonika.² Ponajprije tu materiju reguliraju odredbe PZ-a o spašavanju. Nadalje, o toj materiji govori se u odredbama koje uređuju sigurnost plovidbe i to odredbama o plovnim putovima i odredbama o plovidbi i peljarenju. Odredbe o obveznom osiguranju radi pokrića troškova lociranja, označavanja i uklanjanja podrtina sadržane su u dijelu PZ-a u kojem se govori o odgovornosti vlasnika broda i brodar. Relevantne odredbe sadržane su i u drugim zakonskim i podzakonskim aktima.³

U starijem domaćem pomorskom zakonodavstvu vađenje potonulih stvari bilo je uređeno posebnim propisom - Zakonom o vađenju potonulih stvari.⁴ Donošenjem Zakona o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi⁵ odredbe o vađenju potonulih stvari ulaze u strukturu toga zakona, a primjenom načela monizma čitavo pomorsko zakonodavstvo uređuje se jedinstvenim propisom. PZ 1994⁶ također je u okviru djela "Plovidbene nezgode" sadržavao posebnu glavu o vađenju potonulih stvari.

Prema PZ-u 2004 vađenje potonulih stvari više se ne tretira kao poseban institut pomorskog prava koji ima specifična obilježja i specijalne norme. To se jasno očituje u definiciji spašavanja: "Spašavanje jest svaki čin ili činidba poduzeta radi pomoći osobama, brodu ili bilo kojoj drugoj imovini koja je u opasnosti na moru ili pod morem." (čl. 761. st. 1. t. 1. PZ-a).⁷

---

² Pomorski zakonik, Narodne novine br. 181/2004 i 76/2007 (u nastavku PZ 2004); Zakon o izmjenama i dopunama Pomorskog zakonika, Narodne novine br. 146/2008 (u nastavku PZ 2008).

³ Pravilnik o uvjetima i načinu održavanja reda u lukama i ostalim dijelovima unutarnjih morskih voda i teritorijalnog mora Republike Hrvatske (Narodne novine br. 90/2005), Zakon o sigurnosnoj zaštiti trgovačkih brodova i luka otvorenih za međunarodni promet (Narodne novine br. 48/2004), Pravilnik o istraživanju pomorskih nesreća (Narodne novine br. 9/2007) i dr.

⁴ Službeni list SFRJ br. 11/1966.

⁵ Službeni list br. 22/1977, preuzet u: Narodne novine br. 53/91 (u nastavku ZPUP).

⁶ Narodne novine br. 17/94, 78/94, 43/96 (u nastavku PZ 1994).

⁷ U domaćoj pomorskopravnoj literaturi Aleksandar Bravar kritizira nepostojanje distinkcije, a promjene PZ-a smatra ishitrenima: "Pomorski zakonik iz 2004. stvara umjetnu i netočnu predodžbu o paralelnosti, odnosno kongruentnosti dvaju instituta, bezrazložno otvarajući jasnu pogibelj *lacunarum legis* upravo u području vađenja potonulih stvari.", Aleksandar Bravar, Hrvatsko pravo vađenja potonulih stvari i Međunarodna konvencija o uklanjanju podrtina, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 58 (2008), br. 1-2, str. 147 - 160.

Odredbe PZ-a koje se odnose na spašavanje preuređene su prema uzoru na Konvenciju o spašavanju iz 1989. godine, koju je Republika Hrvatska ratificirala.⁸ Odredbe koje se odnose na vađenje potonulih stvari izostavljene su s obzirom na to da nova Konvencija o spašavanju vađenje potonulih stvari smatra oblikom (načinom) spašavanja.⁹ U PZ-u ostavljene su nužne upravne odredbe, kao npr. nadležnost kapetanije da kontrolira operacije, izdaje rješenja o obvezi spašavanja kada to sigurnost plovidbe zahtijeva te odredbe o vađenju stvari koje imaju svojstvo kulturnog dobra ili vojnu važnost.

Potonule stvari mogu biti ozbiljan izvor opasnosti.¹⁰ Zbog svoje lokacije mogu predstavljati opasnost za plovidbu, druga plovila i njihove posade, nadalje, ovisno o prirodi tereta koji sadržavaju ili svojoj namjeni, mogu biti potencijalno opasne za nastanak onečišćenja mora i okoliša obale.¹¹ Jedno od bitnih pitanja

---

⁸ Opširnije o Konvenciji *infra*, t. 17.1. Republika Hrvatska ratificirala je 1998. godine Konvenciju o spašavanju iz 1989. godine (Narodne novine, Međunarodni ugovori br. 9/1998).

⁹ To je argument koji je zakonodavac prihvatio prilikom donošenja PZ-a 2004. Tako tumače: Drago Pavić, *Pomorsko inovinsko pravo*, Književni krug, Split, 2006., str. 382; Predrag Stanković, Odredbe glave o spašavanju na moru u novom Plovidbenom zakoniku Republike Hrvatske, *Radni materijal na izmjenama i dopunama Pomorskog zakonika*, Rijeka, 1992., str. 1 - 11. Takav pristup kritizira Aleksandar Bravar: "Zasigurno je neprilično osnivati podlogu za takvo rješenje pozivanjem na Međunarodnu konvenciju o spašavanju (1989.), koja bi navodno izjednačavala dva instituta.", Aleksandar Bravar, *op. cit.* u bilj. 7.

¹⁰ Iz analize suvremenih podataka o broju i strukturi pomorskih nezgoda s potpunim gubitkom broda, koje su se dogodile unutar 30 i više godina, proizlazi da se uzroci tih nezgoda mogu svrstati prema sljedećem redoslijedu: nasukanje, požar, vodopropusni otvori, vrlo jaki vjetrovi i sudar. Nasukanjem i sudarom obuhvaćeno je više od 40 % gubitaka. Analizom su obrađeni trgovački brodovi različitog tipa od više od 500 BRT koji su plovili pod 15 različitih zastava i koristili sve plovidbene putove, prema: Jelenko Švetak, Accident investigations in the merchant marine, *Pomorstvo*, god. 21 (2007) br. 2, str. 9 - 18.

¹¹ Dosada u Jadranskom moru nije bilo nijednog slučaja koji bi doveo do velikog izlivanja štetnih ili opasnih stvari s broda i imao znatnije posljedice za okoliš; također, u vrlo je malom broju dosadašnjih nesreća uopće bilo jačeg onečišćenja. Ipak je bilo slučajeva kad su posljedice mogle biti vrlo ozbiljne. Takav je bio slučaj tankera za kemikalije *Brigitta Montanari*, koji je 1984. godine potonuo u blizini Nacionalnog parka Kornati. Vrlo ozbiljna nesreća dogodila se i 1974. godine u Otrantskim vratima kada je brod za prijevoz suhih tereta *Cavtat* nakon sudara s drugim brodom potonuo na dubinu od gotovo 100 metara. *Cavtat* je tada prevezio teret potencijalno opasan za ljudsko zdravlje: 150

u postupanju s potonulim stvarima jesu troškovi koji uključuju označavanje i uklanjanje opasnih potonulih stvari te, s obzirom na cijenu takvih usluga, mogu biti vrlo visoki.

Sve to uvjetuje općeprisutnu stvarnu potrebu za donošenjem međunarodnih normi kojima će se unificirati postupanje s potonulim stvarima i ujednačeno regulirati drugi problemi povezani s njima. U osnovi je tog instituta u suvremenoj međunarodnoj regulativi prijeteća opasnost za okoliš i sigurnost plovidbe, humanost i javni interes.

Cilj rada posebno je analizirati odredbe pozitivnih propisa koje se primjenjuju na vađenje potonulih stvari u hrvatskom pravu te pristup tom institutu i njegov sadržaj u unifikacijskim aktima. Na obradu pravnog uređenja vađenja potonulih stvari potiču njegove specifičnosti, praktična važnost te aktualnost teme zbog novih izmjena i dopuna PZ-a u toj materiji te zbog donošenja Konvencije o uklanjanju podrtina, koja ima zadatak unificirati tu materiju na međunarodnoj razini.

2. POJMOVI KOJI SE RABE U OVOJ MATERIJ I POREDBENO ZAKONODAVSTVO

Vađenju potonulih stvari nacionalna zakonodavstva i pomorskoppravna doktrina različito pristupaju. Francusko pomorsko pravo uz institut spašavanja poznaje i institut spašavanja podrtina (*sauvetage des epaves*), kao indikator za razlikovanje pojmova uzima se okolnost je li šteta već nastupila ili tek prijeti. U talijanskom zakonodavstvu uređuje se spašavanje i pomaganje (*assistenza e salvataggio*), zatim pronalazak ostataka (*ritrovamento di relitti*) i zasebno vađenje

---

tona tetrametil olova i 120 tona tetraetil olova. U tim su slučajevima najgore posljedice izbjegnute, ali su mogle biti katastrofalne (Davor Vidas, *Zaštita Jadrana*, Školska knjiga, Zagreb, 2007., str. 158). Također, 6. veljače 2008. godine 13 nautičkih milja od Brijuna na granici hrvatskog teritorijalnog mora i ZERP-a zapalio se turski teretni brod *Und Adriyatic*, dužine 193 metra, koji je plovio iz Istanbula u Trst i prevezio oko 200 kamiona i 11 tona opasnog tereta. Nije bila riječ o tankeru, pa *Und Adriyatic* nije imao obvezno osiguranje za slučaj onečišćenja morskog okoliša koje moraju imati tankeri s više od 2000 bruto tona. Bio je ozbiljna prijetnja morskom okolišu Nacionalnog parka Brijuni. Brod je pravodobno spašen i tegljen u talijansku luku, pa je izbjegnuto onečišćenje većih razmjera.

stvari iz mora (*ricupero*).¹² U anglo-američkom pravu vađenje potonulih stvari smatra se oblikom spašavanja. Međutim, uz pojam spašavanje postoje i pojmovi spašavanje blaga (*Treasure Salvage*), napuštena imovina (*Abandoned Property*) i pravo nalaza (*Law of Finds*). Glavna i ključna razlika između nalaza stvari i spašavanja u tome je što pravo nalaza počiva na pretpostavci da je vlasništvo imovine izgubljeno, odnosno da ne postoji njezin vlasnik.¹³ U praksi “doktrina nalaza” primjenjuje se u pravilu na podrtine koje su dugo pod morem. Primjerice, u sudskoj praksi primijenjena je na brod koji je potonuo s teretom zlata 1622. godine uz obalu Floride. Sud je primijenio pravo nalaza jer je bilo jasno dokazano da je brod nestao, a lokacija podrtine bila je stoljećima nepoznata. Zaključio je da bi nakon protoka toliko vremena bilo apsurdno smatrati da je još moguće dokazivati pravo vlasništva broda.¹⁴ Za razliku od toga, brod koji se spašava u vlasništvu je osobe različite od spašavatelja. Spašavatelj može ostvariti jedino posjed spašenog broda, ali ne i vlasništvo, a tražbine s naslova nagrade za spašavanje broda osigurane su pomorskim privilegijem koji postoji na onom brodu u vezi s kojim je nastala tražbina.

Sudovi u državama anglo-američkog pravnog sustava preferiraju primjenu prava spašavanja u odnosu na pravo nalaza. Pravo nalaza nerijetko potiče na kompeticiju nalaznika po principu “tko prvi njegovo je”, tajnost akcija i skrivanje izvađenih potonulih stvari kako bi se izbjeglo eventualnim tražbinama bivših vlasnika ili drugih nalaznika. Za razliku od toga, pravo spašavanja u manjoj mjeri izaziva međusobno nadmetanje spašavatelja, ne obilježava ga tajnost akcija spašavanja i ima izrazito aleatorno obilježje. Primarna svrha prava spašavanja zaštita je imovine.¹⁵

---

¹² Zanimajući pronalazak ostataka (koji uglavnom podliježe normama građanskog prava), razgraničenje između spašavanja i vađenja potonulih stvari zasniva se, načelno, na postojanju ili nepostojanju neposredne opasnosti za objekt spašavanja u trenutku kada se akcija poduzima, Predrag Stanković, *Spasavanje u plovidbenom pravu Jugoslavije*, Otokar Keršovani, Rijeka, 1976., str. 20.

¹³ To je naravno činjenica koju treba nedvojbeno dokazati. Primjerice, vlasnik treba jasno iskazati volju o odricanju od vlasništva napuštanjem stvari ili to mora proizlaziti iz okolnosti da je brod napušten. U tom slučaju primijenit će se pravo nalaza, a ne pravo spašavanja.

¹⁴ Tan Twan Eng, *Can Intellectual Property Rights form a part of the Salvor's Traditional Rights, and Can a Balance be achieved between them?*, <http://lawspace.law.uct.ac.za:8080/dspace/handle/2165/231>, stranica posjećena 18. ožujka 2009.

¹⁵ Rachel Lin, *Salvage Rights and Intellectual Property: Are Copyright and Trademark Rights Included in the Salvage Rights to the R.M.S. Titanic?*, *Tulane Maritime Law Journal*, vol. 23 (1999), str. 488.

Pitanja iz materije postupanja s potonulim stvarima ulaze u različita pravna područja: pomorsko pravo, pravo mora, pravo nalaza, pravo vlasništva i druga imovinska prava.¹⁶ Uklanjanje podrtna koje imaju arheološku i povijesnu vrijednost potiče na raspravu o sukobu različitih interesa, s jedne strane spašavatelja kojima je cilj maksimizirati profit, a s druge strane arheologa i povjesničara koji žele zaštititi podvodnu kulturnu baštinu. Općeprihvaćeno je stajalište da pravo spašavanja pruža nedostatnu zaštitu podvodnoj kulturnoj baštini, ali UNESCO-va Konvencija o zaštiti podvodne kulturne baštine odgovarajući je instrument koji izravno štiti podvodnu kulturnu baštinu.¹⁷

Dakle, u toj materiji susreću se mnogobrojni pojmovi koji s jedne strane zbog nedovoljne selektivnosti predstavljaju opasnost od interferiranja pojmova, a istodobno uvjetuju zasebna rješenja za odvojeno uređenje svakog instituta.

Razvoj domaćeg zakonodavnog uređenja instituta vađenja potonulih stvari kretao se od odvojenog kodificiranja instituta vađenja potonulih stvari i spašavanja do zakonskog uređenja prema kojem se odredbe o spašavanju primjenjuju i na vađenje potonulih stvari. Osim toga, postoji i institut nalaza stvari. Za taj institut ne postoji specifično pomorsko pravno reglementiranje, pa slijedi da se primjenjuju propisi građanskog prava o nalazu stvari (opširnije *infra*, t. 14.).

---

¹⁶ U federalnim državama poput SAD-a može se javiti i problem nadležnosti i primjene federalnog ili prava pojedinih saveznih država. Tradicionalno je u SAD-u spašavanje podrtna bilo uređeno pomorskim pravom, ali je *Abandoned Shipwreck Act* 1987. godine propisao da postupanje s povijesnim podrtinama u vodama SAD-a ulazi u nadležnost države u čijim je vodama podrtna pronađena, time je došlo do abrogacije federalnog pomorskog prava. Paul Hallwood, Thomas J. Miceli, Murky Waters, *The Law and Economics of Salvaging Historic Shipwrecks*, *Journal of Legal Studies*, vol. 35 (June, 2006), str. 285 - 302.

¹⁷ *Ibid.*

Pozitivni PZ rabi više srodnih termina: podrtina¹⁸, spašavanje, vađenje potonulih stvari¹⁹ i uklanjanje.²⁰ Konvencija o uklanjanju podrtina²¹ rabi isključivo pojam “uklanjanje”.

¹⁸ Pojam *podrtina* uveden je i definiran u PZ-u 2008. PZ rabi ga u definiciji pojmova (čl. 5. st. 1. t. 31. a) i odredbama koje govore o obveznom osiguranju (čl. 62. st. 5. i čl. 823. b PZ-a). O opsegu pojma *podrtina* i o tome što sve može biti objektom vađenja potonulih stvari opširnije *infra*, t. 4.

¹⁹ Spašavanje i vađenje potonulih stvari spominje se u odredbi koja govori o tome da se odredbe PZ-a o spašavanju primjenjuju i na vađenje potonulih stvari iz mora (čl. 760. PZ-a). U čl. 787. st. 1. PZ kaže: “Spašavanje ili vađenje imovine koja ima ili se može pretpostaviti da ima svojstvo kulturnog dobra...”, u stavku 2. istog članka: “Spašavanje imovine koja ima ili se može pretpostaviti da ima vojnu važnost...” (označila autorica). Dakle, neujednačeno se rabe izrazi, na jednom mjestu “spašavanje i vađenje”, a na drugom “spašavanje”.

²⁰ Od vađenja se pojmovno razlikuje uklanjanje. PZ taj pojam spominje na nekoliko mjesta. U dijelu PZ-a koji sadržava upravne odredbe (čl. 65. st. 1. PZ-a): “Oštećeni nasukani ili potopljeni plovni objekti koji ometaju ili ugrožavaju sigurnost plovidbe, moraju se po nalogu nadležnog tijela ukloniti s plovnog puta.” U dijelu PZ-a koji se odnosi na spašavanje, uklanjanje je spomenuto u čl. 784. st. 2., čl. 785. st. 1., 2. i 3. i čl. 786. PZ-a. Pojam “uklanjanje” rabi se i u čl. 998. st. 1. t. 1. koja govori o pomorskim prekršajima. U pomorskopravnoj teoriji, kao *differentia specifica* između pojmova *vađenje potonulih stvari* i *uklanjanje*, navodi se da uklanjanje u svojem stvarnom značenju podrazumijeva poduzimanje mjera usmjerenih na to da jedna ili više određenih stvari ne budu više na mjestu na kojem su se do tada nalazile. Ta djelatnost može u isto vrijeme biti povezana sa spašavanjem ili s vađenjem. Međutim, za razliku od navedenih dvaju pojmova, pri uklanjanju se prvenstveno može reći da je jedina svrha da se stvar makne iz položaja u kojemu se dotada nalazila. U slučajevima spašavanja, odnosno vađenja, uklanjanje je samo nužno sredstvo da se postigne jedna od navedenih svrha. Za vađenje je bitno da stvar bude izvađena u istom stanju u kojem se nalazila na dnu. Može se dogoditi da stvar tijekom vađenja bude djelomično oštećena, ali uvijek u granicama da zadrži svoja bitna svojstva. Inače, ako su oštećenja takva da stvar izgubi svoju individualnost, o vađenju se ne može govoriti - riječ je o uklanjanju ili uništenju. Branko Jakaša, *Sistem plovidbenog prava Jugoslavije*, četvrta knjiga, Plovidbene nezgode, svezak II, Narodne novine, Zagreb, 1990., str. 454 i 455.

²¹ Međunarodna konvencija o uklanjanju podrtina donesena je u Nairobiju 2007. godine. Tekst Konvencije na engleskom jeziku i njezin prijevod na hrvatski: *Poredbeno pomorsko pravo - Comparative Maritime Law*, 47 (2008), 162, str. 152 - 158 (u nastavku Konvencija o uklanjanju podrtina).

3. SUBJEKTI U PRAVNOM ODNOSU VAĐENJA POTONULIH STVARI I NADLEŽNA TIJELA U POSTUPKU VAĐENJA POTONULIH STVARI

U pravnom odnosu vađenja potonulih stvari može se pojaviti više subjekata. Ponajprije, to je vlasnik potonule stvari koji na temelju imovinskog prava ima pravo raspolagati potonulom stvari. U građanskopravnom odnosu vađenja potonulih stvari može se reći da je to osoba koja ima pravnu ovlast za vađenje. Pod ovlasti u tom smislu razumije se odlučivanje o tome hoće li se potonula stvar vaditi.²² Vlasnik potonule stvari može samostalno vaditi potonulu stvar. Međutim, za vađenje potonule stvari u pravilu su potrebna posebna nautička i tehnička sredstva te osobita stručnost, kojima vlasnik stvari u pravilu ne raspolaže.²³ Zbog toga se za obavljanje tehničkih operacija vađenja potonulih stvari angažira pravna ili fizička osoba kojoj je to poslovna djelatnost.²⁴ Znači, nameće se razlikovanje pravne ovlasti za vađenje od poduzimanja tehničkih poslova vađenja. Ugovorom se reguliraju odnosi između osobe ovlaštene za vađenje - vlasnika, i osobe koja obavlja operaciju vađenja potonulih stvari. U prijašnjem pomorskom zakonodavstvu zakonodavac je

---

²² Kod vađenja potonulih stvari pojavljuje se specifičan problem. Ako je poznat samo vlasnik potonulog broda, a ne i vlasnici tereta, ima li brodovlasnik pravo pristupiti i vađenju tereta zajedno s brodom. Smatra se da je odgovor pozitivan jer je gotovo nemoguće, a i apsurdno, zamisliti slučaj da vlasnik broda vadi samo brod a ne i teret u njemu. U tom slučaju smatra se da je za vađenje čitavog tereta poznata ovlaštena osoba, premda je ustvari poznat samo vlasnik broda. Međutim, ako se pojavi samo vlasnik cijelog ili pojedinih dijelova tereta, smatra se da on neće biti ovlašten vaditi i brod. Branko Jakaša, *op. cit.* u bilj. 20., str. 458.

²³ Vađenje potonulih stvari često predstavlja niz akcija nautičke i tehničke prirode, a njihov opseg, sadržaj i trajanje ovisi o okolnostima, posebno o prirodi opasnosti koja prijeti pri izvršavanju tih akcija.

²⁴ S obzirom na sadržaj ugovora, mogu postojati dvije vrste. Prema jednoj pravna ili fizička osoba kojoj je to poslovna djelatnost obvezuje se izvaditi stvar, a na temelju druge on ugovara da će staviti na raspolaganje samo vlastita sredstva, s tim da operacijama spašavanja upravlja sam sukontrahtent. Prva vrsta po svojoj pravnoj prirodi ubraja se u *locatio conductio operis*, a druga u *locatio conductio operarum*. Ugovorima o vađenju u pravom smislu riječi pripada samo prva vrsta. Ako se izvođač radova obvezuje staviti na raspolaganje svoja sredstva, odgovara da ta sredstva udovoljavaju ugovorenim uvjetima te da će s dužnom pažnjom biti izvršavana naređenja osobe koja ih je prema ugovoru ovlaštena davati. Branko Jakaša, *op. cit.* u bilj. 20., str. 463.

osobu koja vadi potonulu stvar nazivao “izvoditelj radova”, prema PZ-u to je spašavatelj.²⁵

Vađenje potonulih stvari može se poduzimati na temelju rješenja nadležnog upravnog tijela koje predstavlja upravni akt, pa time vađenje potonulih stvari može biti i upravna stvar u koju su uključena i nadležna upravna tijela. Ako potonula stvar predstavlja ili može predstavljati opasnost za plovidbu, za iskorištavanje prirodnih bogatstava mora ili za onečišćenje okoliša, tada njezino uklanjanje u primjerenom roku može narediti upravno tijelo određeno zakonom.²⁶ Pravo nadzirati operacije spašavanja te postupke i mjere spašavatelja u vezi s njihovim utjecajem na sigurnost plovidbe, na iskorištavanje prirodnih bogatstava mora i na zaštitu okoliša ima nadležna lučka kapetanija (čl. 784. PZ-a).

Bez obzira na to je li riječ o vađenju potonule stvari koja predstavlja opasnost za plovidbu, iskorištavanje prirodnih bogatstava mora ili onečišćenje okoliša, zakonodavac respektira interese zaštite kulturnih dobara te imovine koja ima vojnu važnost, a time su u postupak vađenja potonulih stvari uključena i nadležna tijela za te vrste poslova, ministarstvo nadležno za poslove kulture i ministarstvo nadležno za poslove obrane.²⁷

Osim nadležne lučke kapetanije postupak spašavanja, odnosno uklanjanja, i radnje i mjere koje poduzima spašavatelj na mjestu spašavanja, odnosno uklanjanja, u slučaju neposredne opasnosti za onečišćenje okoliša, nadzire i inspekcija zaštite okoliša.²⁸

Prema zakonodavstvu SAD-a obveza označavanja i uklanjanja podrtine nametnuta je vlasniku broda. Međutim, sudska praksa potvrdila je pravo nadležnog tijela državne uprave da potražuje naknadu troškova za uklanjanje podrtine i prema trećim osobama koje su nemarom izazvale potonuće broda.²⁹

---

²⁵ Kada se govori o strankama ugovora o spašavanju, pojavljuje se pitanje legitimacije za sklapanje takva ugovora i koga on obvezuje. U praksi se ugovor o spašavanju zaključuje najčešće između dvaju zapovjednika, i to spašavanog broda i broda spašavatelja. Zapovjednik broda, kao zastupnik brodara, ovlašten je u njegovo ime i za njegov račun u mjestu izvan sjedišta brodara sklapati ugovore o spašavanju. To pravo izričito mu je priznato odredbom čl. 156. st. 1. PZ-a.

²⁶ Arg. iz čl. 785. st. 1. PZ-a.

²⁷ O vađenju potonulih stvari koje imaju obilježja kulturnog dobra ili vojnu važnost opširnije *infra*, t. 6.

²⁸ Čl. 784. st. 2. PZ-a.

²⁹ Takvu odluku donio je Vrhovni sud SAD-a 1967. godine u predmetu *Wyandotte Transportation Co. v. United States*, 389 U. S. 191, AMC 2553 (1967), prema: Jerome C.

Također, vlasnik podrtine ima pravo zahtijevati naknadu troškova za označavanje i uklanjanje podrtine od treće osobe koja je skrivila i doprinijela nastanku podrtine, ali je prethodno vlasnik podrtine dužan uložiti odgovarajuću pažnju pri uklanjanju podrtine.³⁰

4. OBJEKTI VAĐENJA POTIONULIH STVARI

PZ (čl. 5. st. 1. t. 31. a) po uzoru na Konvenciju o uklanjanju podrtina (čl. 1. st. 1. t. 4.) prihvaća vrlo široku definiciju pojma *podrtina*. Ona je ne samo potonuli ili nasukani brod,³¹ već i bilo koji dio potonulog ili nasukanog broda, uključujući svaki predmet koji se nalazi ili se nalazio na tom brodu, ili svaki predmet koji je nestao u moru s broda i koji je nasukan, potonuo ili ostavljen plutati. Štoviše, u opseg pojma *podrtina* ulazi i brod koji će uskoro potonuti ili se nasukati, ili se to opravdano može očekivati ako još nisu poduzete učinkovite mjere radi pomoći brodu ili bilo kojoj imovini u opasnosti. To znači, ako su djelotvorne (učinkovite) akcije spašavanja u tijeku, brod se neće smatrati podrtinom. Rabi se izraz “učinkovite mjere” (*effective measures*) kako bi se

---

Scowcroft, Wreck Removal: An Overview and Recent Developments, *Journal of Maritime Law and Commerce*, Vol. 16, No. 3, July, 1985, str. 311 - 336. Sud je odlučivao o žalbi protiv odluke prizivnog suda kojom je odbijena tužba *in personam* SAD-a za naknadu troškova uklanjanja podrtine podnesena protiv grupe tuženika, uključujući i nevladnike broda. Vrhovni sud SAD-a zaključio je da nadležno tijelo državne uprave ima pravo zahtijevati naknadu troškova uklanjanja od onih koji su nemarom izazvali potonuće broda.

³⁰ *Ibid.*

³¹ Za potrebe Konvencije o uklanjanju podrtina *brod* je svako pomorsko plovilo, uključujući hidrokrilne brodove, plovila na zračnom jastuku, ronilice, plutajuće objekte i plutajuće platforme, osim kada su takve platforme postavljene za istraživanje, iskorištavanje ili proizvodnju mineralnih bogatstva s morskog dna (čl. 1. st. 1. t. 2.). Isključenje primjene odredbi Konvencije na platforme postavljene za istraživanje susreće se također u Konvenciji o spašavanju. Razlog isključenja platformi postavljenih za istraživanje iz primjene konvencija u njihovoj je kompliciranoj tehnologiji pri obavljanju podmorskih radova, kao i u skupoj i složenoj opremi platformi i sličnih naprava. Smatra se da bi spašavanje ili uklanjanje takvih objekata, uz nedovoljno poznavanje njihove tehnologije, moglo izazvati znatnu materijalnu štetu, ugroziti ljudske živote ili izazvati onečišćenje morskog okoliša velikih razmjera. Osim toga, takvi objekti imaju detaljne sigurnosne planove za postupanje u rizičnim situacijama.

omogućilo nadležnim tijelima da interveniraju ako nisu zadovoljni uslugama spašavatelja u postizanju brzog i učinkovitog spašavanja. Drugim riječima, ako utvrde da nisu poduzete učinkovite mjere radi pomoći brodu, nadležna državna tijela moći će narediti uklanjanje broda koji je prijetnja sigurnosti plovidbe i onečišćenju morskog okoliša.

U starijoj domaćoj pomorskopravnoj literaturi³² *podrtinom* se smatrala svaka stvar koja je izgubila svojstvo broda,³³ međutim gubitak toga svojstva nije smio biti apsolutan. Tako se, primjerice, nije smatralo podrtinom nekoliko preostalih komada broda uništenog požarom ili eksplozijom. Takva definicija pojma podrtine otvarala je pitanje do kojeg stupnja brod može propasti da bi zadržao svojstvo podrtine. Smatralo se da brod koji propadne i ispod spomenutog minimuma, bolje rečeno njegovi ostaci, imaju svojstvo stvari u običnom smislu riječi. S pravnog stajališta plovni objekt izgubio je to svojstvo ako je zbog prirodnih ili pogonskih događaja ili ljudskih radnji izgubio sposobnost plutanja. Gubitak sposobnosti za plovidbu nije uvijek dovodio do gubitka svojstva plovnog objekta. Naime, svaki kvar nije od broda učinio podrtinu. Uz uvjet da je bila riječ o ostatku plovnog objekta koji je izgubio sposobnost plutanja, trebala je biti riječ i o uvjetu da je napušten od posade, luta po moru ili je nasukan na obali ili leži na dnu mora.³⁴

Prema ZPUP-u stvari su mogle biti objekt spašavanja jedino ako su se nalazile na brodu, a za stvari koje se nisu nalazile na brodu dolazio je do primjene institut nalaza. Znači, bilo je važno gdje su se stvari s broda zatekle prije nego što su bile spašene.³⁵ Ako su zbog svoje konstrukcije ili specifične težine ostale

---

³² Branko Jakaša, *Podrtine u pomorskom pravu, Zbornik za pomorsko pravo*, knjiga 6, Zagreb, 1967., str. 197; *Pomorska enciklopedija*, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb, 1983., sv. 6, str. 168; *Pomorski leksikon*, Jugoslavenski leksikografski zavod "Miroslav Krleža", Zagreb, 1990., str. 603; Ivo Grabovac, *Enciklopedija pojmova pomorskog prava*, Književni krug, Split, 1991., str. 133.

³³ Kada se u tom kontekstu govori o brodu, misli se na bilo koji plovni objekt koji se kao takav može definirati u najširem smislu riječi, bez obzira na njegovu specifičnu užu kvalifikaciju. Tako, primjerice, podrtine mogu biti i tehnički plovni objekti koji se prema pozitivnim propisima pomorskog upravnog prava ne smatraju brodom, također to mogu biti i brodice. Međutim, tu se ne ubrajaju npr. plutače za vez, balisažne oznake i sl. Tako objašnjava Branko Jakaša, *op. cit.* u bilj. 32., str. 198.

³⁴ Slična definicija nalazi se i u novijoj literaturi, međutim, pisanoj prije donošenja Konvencije o uklanjanju podrtina: *Pravni leksikon*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2007., str. 1086 i 1087.

³⁵ Predrag Stanković, *op. cit.* u bilj. 12., str. 85.

plutati u blizini broda ili su ih vjetar i struja odnijeli pa su bile pronađene i spašene nakon kraćeg ili duljeg vremena, na njih bi se primijenio institut nalaza. U pomorskopravnoj teoriji toga vremena istaknut je prigovor tom rješenju, očito inspiriran talijanskim pravom. Smatralo se da se nepotrebno uvodi novi pojam i institut u plovidbene odnose, pa se time otežava diferencijacija spašavanja, vađenja potonulih stvari i nalaza stvari.³⁶

Interpretacijom definicije pojma "podrtina" iz najnovijeg unifikacijskog akta, kao i PZ-a 2008, može se zaključiti da su podrtine ne samo potonuli i nasukani brodovi, njihovi dijelovi i stvari s brodova, već i brodovi i predmeti s brodova koji su ugroženi na moru i kojima prijete neposredna opasnost od oštećenja i potonuća. Za razliku od toga, potonule stvari su brodovi, drugi plovni objekti, njihova oprema i teret koji je potonuo u moru.

Međutim, prema našem pozitivnom zakonodavstvu pravni položaj identičan je za svu imovinu koja se zatekne u opasnosti na moru. Naime, na svu imovinu primjenjuju se odredbe o spašavanju. Prema PZ-u objekt spašavanja mogu biti brodovi, stvari s tih brodova i svaka druga imovina koja se zatekne u opasnosti na moru, uključujući i potonule stvari iz mora. Za primjenu tog instituta nije relevantno iz kojih razloga je stvar potonula. Isto tako nije odlučno odakle je stvar potonula, s broda, kopna ili iz zraka.

Važno je istaknuti da je u Konvenciji o uklanjanju podrtina ključni pojam opasnost podrtine.³⁷ Postojanje opasnosti pretpostavka je za aktivnosti koje Konvencija normira.³⁸ Ako podrtina ne predstavlja opasnost, tada se ne primjenjuju prava i obveze iz Konvencije.³⁹ Procjena opasnosti vrši se na temelju kriterija koje propisuje Konvencija. Primjerice, relevantni su: vrsta, veličina i građa podrtine, dubina mora na tom području, blizina brodskih ruta ili separacijskih zona, gustoća i frekvencija prometa, priroda i količina tereta na podrtini,

---

³⁶ *Ibid.*

³⁷ Prema toj Konvenciji (čl. 1. st. 1. t. 5.) opasnost je definirana kao svaka okolnost ili prijetnja a) koja dovodi u opasnost ili ometa plovidbu ili b) od koje se opravdano mogu očekivati velike štetne posljedice za morski okoliš ili obalu ili za povezane interese jedne ili više obalnih država.

³⁸ Ako se utvrdi da opasnost postoji, tada nastaju mnogobrojne obveze za ugroženu državu i vlasnika; o njima opširnije u: Vesna Skorupan Wolff, Ranka Petrinović, Međunarodna konvencija o uklanjanju podrtina, *Poredbeno pomorsko pravo - Comparative Maritime Law*, god. 47 (2008) br. 162, str. 109 - 134.

³⁹ Patrick Griggs, Draft Wreck Removal Convention, *CMI Yearbook*, 2005-2006, str. 376 - 383.

količina i vrste ulja, topografija podmorja na tom području i sl.⁴⁰ Opasnost je konstitutivni element i za poduzimanje akcija spašavanja.⁴¹ Dakle, identičan je i s institutom spašavanja prema Konvenciji o spašavanju. Spašavanje se definira kao svaki čin ili djelatnost poduzeta radi pomoći brodu ili bilo kojoj drugoj imovini u opasnosti (čl. 1. st. 1. točka a). Također, i prema PZ-u pretpostavka za poduzimanje radnji spašavanja jest da mora biti riječ o imovini koja se za-tekla u opasnosti na moru.⁴²

5. VAĐENJE POTIONULIH STVARI KOJE PREDSTAVLJAJU OPASNOST ZA PLOVIDBU, ISKORIŠTAVANJE PRIRODNIH BOGATSTAVA MORA ILI ZA ONEČIŠĆENJE OKOLIŠA

O vađenju potonulih stvari radi sigurnosti plovidbe PZ sadržava detaljne propise, oni su sadržani u njegovim odredbama o sigurnosti plovidbe i spašavanju.

Ponajprije, PZ-om je određeno da se plovni putovi Republike Hrvatske moraju uređivati, održavati njihova plovnost, postavljati na njima objekte za sigurnu plovidbu i osiguravati njihov ispravan rad.⁴³ Također, luke moraju udovoljavati propisanim uvjetima sigurnosti plovidbe.⁴⁴ Te općenite odredbe razrađene su detaljno u odredbama koje govore o upravnim⁴⁵, tehničkim⁴⁶ i drugim stručnim poslovima kojima se osigurava sigurnost plovidbe u unutarnjim morskim vodama i teritorijalnom moru Republike Hrvatske.

---

⁴⁰ Opširnije u: Vesna Skorupan Wolff, Ranka Petrinović, *op. cit.* u bilj. 38.

⁴¹ U praksi pomorskog prava spašavanja stupanj opasnosti je *quaestio facti*. Pokušaji da se razne opasnosti koje se mogu pojaviti pred ljudima i imovinom u plovidbi sistematiziraju i rangiraju prema veličini nisu naišli na širi prihvata, iako se takve "tablice opasnosti" ipak interno primjenjuju u praksi arbitraža. Tako objašnjava Predrag Stanković, *op. cit.* u bilj. 12., str. 66.

⁴² Čl. 760. PZ-a.

⁴³ Čl. 51. st. 1. PZ-a.

⁴⁴ Čl. 56. st. 1. PZ-a.

⁴⁵ Upravni poslovi sigurnosti plovidbe obuhvaćaju inspekcijski nadzor nad primjenom propisa o sigurnosti plovidbe, izdavanje isprava i održavanje reda u lukama.

⁴⁶ U tehničke poslove sigurnosti plovidbe ubrajaju se poslovi vezani uz održavanje plovnih putova, luka, uređaja za sigurnost plovidbe te za utvrđivanje sposobnosti brodova za plovidbu.

PZ-om je propisana obveza vlasnika potonulog objekta koji predstavlja stalnu ili privremenu zapreku na plovnom putu da u roku koji je odredila nadležna lučka kapetanija postavi i održava svjetla i znakove za obilježavanje tih zapreka. Ako odgovorna osoba ne postavi propisano svjetlo ili drugi znak, to će na zahtjev lučke kapetanije učiniti trgovačko društvo koje se brine o održavanju i obilježavanju plovnog puta.⁴⁷ Takvo zakonsko rješenje sukladno je najsvremenijim standardima i zahtjevima koje postavlja Konvencija o uklanjanju podrtina kao najnoviji unifikacijski akt u tom području. Vrlo važna mjera u vezi s potonulim stvarima koje mogu predstavljati opasnost za sigurnost plovidbe i štetne posljedice za morski okoliš jest obveza njihova označavanja. Štoviše, to je uz prijavljivanje podrtine, upozoravanje pomoraca i zainteresiranih država, procjenu opasnosti i lociranje podrtine jedna od mjera kojima se može uspješno braniti od posljedica koje opasne podrtine mogu prouzročiti sigurnosti plovidbe i onečišćenju mora.⁴⁸ Obilježavanje zapreka na plovnom putu trebalo bi se vršiti u skladu s međunarodno prihvaćenim sustavom balisaže.

Uz obilježavanje opasne potonule stvari središnja je aktivnost njezino uklanjanje. Prema našem zakonu nadležna lučka kapetanija može:

1. naložiti da se oštećeni, nasukani ili potopljeni plovni objekt bez odlaganja ukloni s plovnog puta (čl. 65. st. 1. PZ-a)
2. rješenjem narediti vlasniku opasne potonule stvari da je u primjerenom roku ukloni (čl. 785. st. 1. PZ-a)
3. organizirati njezino vađenje ako vlasnik ne postupi po rješenju kapetanije (čl. 785. st. 2. PZ-a)
4. bez prethodnog rješenja odlučiti o poduzimanju uklanjanja ako brod ili druga imovina predstavlja neposrednu opasnost (čl. 785. st. 3. PZ-a).

PZ, kao i podzakonski akti, sadržava opisane materijalnopravne odredbe u vezi s obvezom obilježavanja i uklanjanja podrtine. Međutim, materijalnopravni propisi u nekim su segmentima manjkavi. Primjerice, nemamo propisanu

---

⁴⁷ Čl. 54. st. 1. i 2. PZ-a.

⁴⁸ Prema Konvenciji o uklanjanju podrtina ako ugrožena država utvrdi da podrtina predstavlja opasnost, mora osigurati poduzimanje svih razumnih mjera kako bi se podrtina označila (čl. 8. st. 1.). Konvencija rabi pojam ugrožena država. Pojam *Affected State* je terminus technicus kojim se određena država definira kao država na čijem se konvencijskom području nalazi podrtina. Pojam se na hrvatski može prevesti kao "ugrožena država" ili "zahvaćena država" ili "pogođena država".

obvezu lociranja podrtine, ali propisujemo obvezu vlasnika broda da mora imati osigurana financijska sredstva za pokriće troškova lociranja podrtine.⁴⁹

U odredbama PZ-a o plovidbi i peljarenju propisana je obveza da se oštećeni, nasukani ili potopljeni plovni objekti koji ometaju ili ugrožavaju sigurnost plovidbe ili znače opasnost od onečišćenja moraju po nalogu nadležnog tijela bez odlaganja ukloniti s plovnog puta.⁵⁰ Nepoštivanje tih odredbi, odnosno nepostupanje po nalogu nadležne lučke kapetanije i neuklanjanje oštećenog, nasukanog ili potopljenog plovnog objekta, zakonodavac sankcionira kao pomorski prekršaj.⁵¹ Citirane odredbe PZ-a govore o tome da naš zakonodavac pridaje odgovarajuću važnost i uzima u obzir specifičnosti postupanja s potonulim stvarima i svom drugom imovinom koja može predstavljati opasnost za plovidbu.

Odredbe o uklanjanju opasnih potonulih stvari postoje i u dijelu PZ-a koji uređuje spašavanje.⁵² Propisano je ako se brod ili druga imovina koja može biti predmetom spašavanja nalazi uronjena u moru ili na morskom dnu gdje predstavlja ili može predstavljati opasnost za plovidbu, za iskorištavanje prirodnih bogatstava mora ili za onečišćenje okoliša, teritorijalno nadležna lučka kapetanija rješenjem će narediti njezinu vlasniku da u primjerenom roku poduzme mjere za uklanjanje takve imovine.

Prema Konvenciji o uklanjanju podrtina ugrožena država dužna je izvijestiti upisanog vlasnika pisanim putem o roku koji je odredila te ga je posebno dužna upozoriti da ona može ukloniti podrtinu na trošak upisanog vlasnika

---

⁴⁹ Lociranje podrtine mjera je koja treba prethoditi obilježavanju podrtine i važna je sastavnica te obveze. Konvencija o uklanjanju podrtina u nizu dužnosti koje ugrožena država ima prema Konvenciji izričito navodi točno lociranje podrtine kao mjeru od iznimne praktične važnosti: "Ako ima razloga vjerovati da podrtina predstavlja opasnost, ugrožena država mora osigurati poduzimanje svih mogućih koraka radi određivanja točnog položaja podrtine." (čl. 7. st. 2.). Mjere propisane Konvencijom o uklanjanju podrtina dužna je poduzeti država na čijem je području podrtina fizički locirana. Međutim, podrtina može predstavljati opasnost za više država, a ne samo za onu u kojoj je fizički locirana. Zbog specifičnog zemljopisnog položaja, primjerice država na Mediteranu, Baltiku i drugih europskih pomorskih država, više država može biti potencijalno ugroženo podrtinom, pa je važno određivanje točne lokacije podrtine i upozoravanje drugih ugroženih država te savjetovanje s njima.

⁵⁰ Čl. 65. st. 1. PZ-a.

⁵¹ Za taj pomorski prekršaj odgovorna je pravna osoba, a za njega zakonodavac propisuje novčanu kaznu od 5.000,00 do 250.000,00 kn (čl. 998. st. 1. t. 1. PZ-a).

⁵² Čl. 785. st. 1. PZ-a.

ako on to ne učini u navedenom roku.⁵³ Upisani vlasnik treba biti obaviješten pisanim putem o namjeri ugrožene države da hitno intervenira u slučajevima kada opasnost postane osobito ozbiljna.⁵⁴ Ako upisani vlasnik ne ukloni podrtnu ili je nemoguće stupiti s njim u vezu, ugrožena država može ukloniti podrtnu na najefikasniji i najbrži mogući način vodeći računa o sigurnosti i zaštiti morskog okoliša.⁵⁵ Gotovo podudarne odredbe sadržava i naš PZ. Ako vlasnik imovine ne postupi sukladno rješenju nadležne lučke kapetanije, ona će na trošak i rizik vlasnika te imovine organizirati njezino uklanjanje posredstvom pravne ili fizičke osobe kojoj je to poslovna djelatnost (čl. 785. st. 2. PZ-a).⁵⁶ Tijelo nadležno za naređenje vađenja ne preuzima odgovornost za rad pravne ili fizičke osobe kojoj je to poslovna djelatnost. Međutim, prema načelima građanskog prava bit će odgovorno vlasniku potonulih stvari ako se tijelu koje je naredilo vađenje može pripisati krivnja u izboru. Pod tom pretpostavkom vlasniku solidarno odgovara osoba koja obavlja radnje spašavanja i tijelo koje je naredilo vađenje. Osim ovlasti da se naredi vađenje, odnosno uklanjanje, svi ostali odnosi kreću se isključivo u granicama imovinsko-pravnih odnosa.⁵⁷

Ako brod ili druga imovina koja može biti predmetom spašavanja predstavlja neposrednu opasnost za okoliš, odnosno opasnost ili smetnju plovidbi, kapeta-

---

⁵³ Unatoč ovlastima ugrožene države da se može umiješati tijekom akcije spašavanja, profesionalni spašavatelji, članovi Međunarodnog udruženja spašavatelja (ISU), pružili su podršku novoj Konvenciji o uklanjanju podrtina koja će sigurno pridonijeti poboljšanju i njihova sve ugroženijeg položaja. Opširnije o problemima suvremenih spašavatelja u: Ranka Petrinović, Bisera Plančić, Hrvatsko pravo spašavanja u uvjetima europskih integracija, *Poredbeno pomorsko pravo - Comparative Maritime Law*, 46 (2007), 161, str. 123 - 144.

⁵⁴ Čl. 9. st. 6. Konvencije o uklanjanju podrtina.

⁵⁵ Čl. 9. st. 7. Konvencije o uklanjanju podrtina.

⁵⁶ Za razliku od prijašnjih domaćih propisa, PZ nema pobliže odredbe o tome kada se smatra da vlasnik ne namjerava poduzeti vađenje, odnosno da ga je prekinuo ili napustio. PZ 1994 sadržavao je presumpciju da poznata ovlaštena osoba ne namjerava poduzeti vađenje potonule stvari, odnosno da je prekinula ili napustila vađenje, ako u roku od 90 dana od dana kada je stvar potonula nije podnijela izjavu da namjerava vaditi potonulu stvar ili ako u roku od 90 dana od dobivanja dozvole kapetanije nije započela vađenje, odnosno ako nije nastavila radove na vađenju potonule stvari koje je prekinula ili napustila bez opravdanog razloga. Smatralo se da nepoznata ovlaštena osoba ne namjerava vaditi potonulu stvar ako u roku od 90 dana nije podnijela zahtjev za vađenje i dokaze o pravu na vađenje potonule stvari.

⁵⁷ Branko Jakaša, *op. cit.* u bilj. 20., str. 461.

nija će bez prethodnog rješenja odlučiti o poduzimanju spašavanja ili uklanjanja takve stvari na trošak i rizik njezina vlasnika (čl. 785. st. 3. PZ-a).⁵⁸ Vlasnik se ne može osloboditi dužnosti plaćanja troškova pozivanjem na napuštanje potonule stvari jer njegova odgovornost za obveze nastale prije njegova odreknuća od prava vlasništva i dalje postoje. Odreknućem od prava vlasništva odgovornost brodovlasnika prestaje samo za buduće obveze.⁵⁹ Također, i strana teorija i sudska praksa zastupaju takvo stajalište.⁶⁰

Troškovi uklanjanja imovine mogu biti visoki te prelaziti vrijednost spašene imovine. To znači da se pravom zaloga i retencije na izvađenoj potonuloj stvari, koje bi prema građanskom pravu imao spašavatelj, nerijetko neće moći riješiti problem naknade troškova za vađenje potonulih stvari. Zakonodavac propisuje da će se u tom slučaju razlika podmiriti iz državnog proračuna.⁶¹ Riječ je o razlici između iznosa troškova vađenja imovine i iznosa vrijednosti spašene (izvađene) imovine. Time se osiguravaju adekvatna novčana sredstva za troškove i nagradu i omogućava da se odlukom kapetanije angažira specijalizirano društvo. Od slučaja koji opisuje naš zakonodavac “ako vlasnik ne postupi sukladno rješenju kapetanije”, dakle ako ne namjerava vaditi potonulu stvar ili prekine ili napusti⁶² započeto vađenje, razlikuje se hipotetska situacija u kojoj kapetaniji nije poznat vlasnik potonulih stvari. Može se zaključiti da će se i u slučaju kada je vlasnik stvari nepoznat postupiti na isti način. Naime, ako troškovi vađenja budu viši od vrijednosti spašene imovine, razlika će se podmiriti iz državnog proračuna.

Opisano zakonsko rješenje u određenoj mjeri gubi svoju svrhu s obzirom na najnovije izmjene i dopune PZ-a kojima se uvodi obvezno osiguranje radi pokrića troškova lociranja, označavanja i uklanjanja podrtine za domaće brodove

---

⁵⁸ Žalbe protiv rješenja nadležne kapetanije podnose se Ministarstvu u roku od 15 dana od dana primitka rješenja, ali ne zadržavaju njegovo izvršenje (čl. 785. st. 4. PZ-a).

⁵⁹ Opširnije *infra*, t. 13.

⁶⁰ Jerome C. Scowcroft, *op. cit.* u bilj. 29.

⁶¹ Čl. 786. PZ-a.

⁶² Riječ je o prekidu kada je vađenje potonulih stvari privremeno obustavljeno, a o napuštanju kada je ta obustava trajna. Uvjet je da su radovi prekinuti, odnosno obustavljeni bez opravdanog razloga. Jasno je da se unaprijed ne mogu odrediti svi razlozi. Sve ovisi o okolnostima konkretnog slučaja. Ipak se može općenito navesti da dolaze u obzir samo objektivni razlozi, primjerice: nevrjeme koje sprečava izvođenje radova, oštećenje ili kvar sredstava upotrebljivanih za vađenje i sl. Branko Jakaša, *op. cit.* u bilj. 20., str. 458 i 459.

u međunarodnoj plovidbi i strane brodove bruto tonaže više od 300 tona. Cilj je tih najnovijih izmjena i dopuna PZ-a da se postupak uklanjanja podrtina učini učinkovitim na taj način da budu na raspolaganju financijska sredstva osigurana za njihovo uklanjanje. S obzirom na opisane najnovije izmjene i dopune PZ-a, odredba čl. 786. PZ-a, koja govori o tome da će se razlika između iznosa troškova vađenja imovine i iznosa vrijednosti izvađene imovine podmiriti iz sredstava državnog proračuna, primijenit će se samo na brodove bruto tonaže manje od 300 tona.

Prema našem pozitivnom zakonu lučka kapetanija nastupa samo kad određuje da se potonula stvar mora vaditi radi sigurnosti plovidbe, neometanog iskorištavanja prirodnih bogatstava mora i sprečavanja onečišćenja okoliša. To znači da prema našem zakonu to tijelo državne uprave ne mora davati dozvolu niti može odrediti uvjete uklanjanja u ostalim slučajevima vađenja potonulih stvari.⁶³ Međutim, vađenje potonulih stvari vrlo je specifična aktivnost koja, iako se ne odvija na plovnom putu ili u luci, zahtijeva dodatni nadzor, pa bi u svakom slučaju tijela državne uprave trebala osigurati da se uklanjanje provodi na način koji je siguran i kojim se štiti morski okoliš i sigurnost plovidbe. Svrha izdavanja dozvole u svakom slučaju vađenja potonulih stvari bila bi u tome da nadležno tijelo utvrdi postoje li preduvjeti za stjecanje prava na vađenje, tj. je li osoba za tu djelatnost ovlaštena, posjeduje li potrebna sredstva te, napokon, da se osiguraju potrebne mjere za sigurnost plovidbe.

Prema Konvenciji o uklanjanju podrtina ugrožena država ima velike ovlasti u vezi s operacijama uklanjanja podrtine. Njoj je dopušteno da prije početka uklanjanja odredi uvjete uklanjanja u onoj mjeri u kojoj je potrebno osigurati da se uklanjanje provodi na način koji je siguran i kojim se štiti morski okoliš.⁶⁴ Osim toga, i kada je postupak uklanjanja počeo, ugrožena država ima pravo intervenirati, ali samo u mjeri potrebnjoj da se on učinkovito odvija na način koji

---

⁶³ Prema prvom propisu kojim se u nas uređivala materija vađenja potonulih stvari - Zakonu o vađenju potonulih stvari, za vađenje potonulih stvari iz obalnog mora i voda unutrašnjih plovnih putova bila je potrebna dozvola nadležne kapetanije. Također je i PZ 1994 (čl. 803. st. 2.) propisivao: "Potonula stvar može se vaditi na osnovi dozvole nadležne lučke kapetanije.". Ovlaštena osoba trebala je podnijeti zahtjev kojim se traži odobrenje za vađenje, a ako se utvrdilo da ovlaštena osoba ispunjava propisane uvjete za vađenje stvari, kapetanija je donosila rješenje kojim dopušta vađenje potonule stvari određujući prema okolnostima slučaja tehničke uvjete vađenja i primjeren rok za početak i završetak radova na vađenju, pri čemu je vodila računa o roku navedenom u zahtjevu.

⁶⁴ Čl. 9. st. 4. Konvencije o uklanjanju podrtina.

je siguran i kojim se štiti morski okoliš.⁶⁵ Iz pojma opasnosti, kao i iz obveze ugrožene države procijeniti predstavlja li podrtina opasnost, proizlazi da je, uz prijetnju štetnim posljedicama za okoliš, sastavnica pojma opasnost i svaka okolnost ili prijetnja koja ometa plovību.⁶⁶ U našem pozitivnom zakonodavstvu Pravilnikom o uvjetima i načinu održavanja reda u lukama i na ostalim dijelovima unutarnjih morskih voda i teritorijalnog mora Republike Hrvatske propisuju se uvjeti i način održavanja reda.⁶⁷

Posljedice pomorskih nezgoda prisiljavaju vlade obalnih država povećati zaštitu mora i priobalja od onečišćenja te sigurnost plovību. Jedna je od mjera i organizacija pomorske plovību u pojedinim područjima, tj. uspostava sustava usmjeravanja i nadzora plovību. Takvim sustavom prometa u Jadranskom moru smanjuje se rizik od sudara i nasukanja na moru, omogućuje se bolji nadzor brodova i djelotvornija ekološka zaštita mora i otoka. Sustav usmjerene plovību uključuje: sustave odijeljenog prometa, dvosmjerne plovібene pravce, preporučene plovібene pravce, područja koja treba izbjegavati, područja priobalne plovību, kružne tokove, plovібene pravce za brodove velikoga gaza i područja povećanog opreza.⁶⁸

---

⁶⁵ Čl. 9. st. 5. Konvencije o uklanjanju podrtina.

⁶⁶ Važno je da mjere koje poduzima ugrožena država moraju biti u razmjeru s opasnošću. Sintagma da "mjere moraju biti u razmjeru s opasnošću", izvan sumnje, bit će predmet tumačenja u praksi. Međutim, sama Konvencija ipak ju interpretira kroz svoje opće odredbe koje govore o "ciljevima i općim načelima Konvencije" (čl. 2.). Njihovim tumačenjem dolazi se do zaključka da takve mjere ne smiju prelaziti okvire koji se smatraju razumnima za potrebe uklanjanja opasne podrtine, moraju se obustaviti čim se podrtina ukloni, ne smiju nepotrebno ometati prava i interese drugih država, uključujući i državu upisa broda, i bilo koje zainteresirane osobe, fizičke ili pravne (čl. 2. st. 3.). Države stranke nastojat će surađivati u slučaju kada posljedice pomorske nezgode u kojoj je nastala podrtina trpi i država koja nije ugrožena država (čl. 2. st. 5.).

⁶⁷ Ako pomorski objekt, odnosno potonula stvar, ugrožava sigurnost plovību ili postoji opasnost od onečišćenja mora, brodar, odnosno vlasnik pomorskog objekta ili potonule stvari, dužan je na zahtjev kapetanije premjestiti pomorski objekt, odnosno potonulu stvar, iz luke na mjesto koje odredi tijelo koje upravlja lukom (čl. 23. st. 2. Pravilnika). Ako brodar, odnosno vlasnik pomorskog objekta ili potonule stvari, ne postupi prema zahtjevu kapetanije, kapetanija će narediti tijelu koje upravlja lukom da pomorski objekt, odnosno potonulu stvar, premjesti iz luke na mjesto koje odredi tijelo koje upravlja lukom uz prethodnu suglasnost kapetanije, a na teret i rizik brodar, vlasnika pomorskog objekta, odnosno potonule stvari (čl. 23. st. 3. Pravilnika).

⁶⁸ Danijel Pušić, Zvonimir Lušić, Sustav odijeljenog prometa u Jadranskom moru, *Kapetanov glasnik*, br. 15 (2007), str. 26 - 27.

Također, pozivajući se na odredbe o gospodarskom pojasu iz Pomorskog zakonika i Konvencije UN-a o pravu mora, Sabor je na sjednici 3. listopada 2003. godine donio *Odluku o proširenju jurisdikcije Republike Hrvatske na Jadranskom moru*.⁶⁹ U njoj se, među ostalim, ističe zabrinutost zbog velike ugroženosti živih morskih bogatstava u Jadranskom moru. U Odluci se također vodi računa o činjenici da je Jadran more koje je prema definiciji iz Konvencije UN-a o pravu mora (čl. 122.) zatvoreno ili poluzatvoreno more te bi zbog njegovih malih dimenzija posljedice onečišćenja morskog okoliša poprimile znatno veće razmjere negoli u ostalim morima. Havarija poput one tankera *Prestige* u Jadranu dovela bi do devastacije živih morskih bogatstava, što bi imalo vrlo teške društvene i gospodarske posljedice za obalno područje cijelog Jadrana, ali i za nacionalno gospodarstvo Republike Hrvatske u cjelini, posebice za hrvatski turizam.

6. VAĐENJE IMOVINE KOJA IMA SVOJSTVO KULTURNOG DOBRA I IMOVINE KOJA IMA VOJNU VAŽNOST

Zakonodavac posebno tretira vađenje imovine koja ima ili se može pretpostaviti da ima svojstvo kulturnog dobra ili koja ima ili se može pretpostaviti da ima vojnu važnost.

Spašavanje ili vađenje imovine koja ima ili se može pretpostaviti da ima svojstvo kulturnog dobra, a nalazi se na dnu mora, ne smije se poduzeti bez odobrenja ministarstva nadležnog za poslove kulture.⁷⁰ Spašavanje imovine koja ima ili se može pretpostaviti da ima vojnu važnost, a koje nije odobrio ovlaštenu vojni časnik, ne smije se poduzeti bez odobrenja ministarstva nadležnog za poslove obrane.⁷¹ Protiv rješenja ministarstva nadležnog za poslove kulture ili ministarstva nadležnog za poslove obrane kojim se daje ili uskraćuje odobrenje za spašavanje spomenute imovine ne može se podnijeti žalba, ali se može pokrenuti upravni spor (čl. 787. st. 3. PZ-a).⁷²

⁶⁹ Odluka o proširenju jurisdikcije Republike Hrvatske na Jadranskom moru, Narodne novine br. 157/2003, 77/2004, 138/2006 i 31/2008.

⁷⁰ Čl. 787. st. 1. PZ-a.

⁷¹ Čl. 787. st. 2. PZ-a.

⁷² Primjer izvrsne suradnje nadležnih tijela vađenje je antičke statue *Apoksiomena*, kipa grčkog atleta neprocjenljive vrijednosti. Antički brončani kip *Apoksiomen* pronašao je 1996. godine belgijski turist u podmorju Velih Orjula, otočića jugoistočno od otoka Lošinja. Kip je ležao na dubini od 45 metara zaglavljen između dviju stijena na

Stilizacijom “vađenje imovine koja ima ili se može pretpostaviti da ima svojstvo kulturnog dobra” zakonodavac olakšava interpretaciju propisa. Kulturno dobro definirano je Zakonom o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara.⁷³ Općenita stilizacija “arheološki i povijesni predmeti nađeni u moru” koju koristi Konvencija o pravu mora ostavlja prostor za raspravu o značenju tih izraza. Konvencija o zaštiti podvodne kulturne baštine⁷⁴ to svojstvo određuje ovisno o starosti predmeta, pa tu pripadaju svi relevantni ostaci koji su pod morem barem 100 godina. Prema toj Konvenciji podvodnom kulturnom baštinom smatra se svaki trag ljudskog postojanja kulturnog, povijesnog ili arheološkog karaktera koji se nalazio, djelomično ili potpuno te povremeno ili stalno, pod vodom barem 100 godina. Takav kriterij mogao bi isključiti predmete novijeg razdoblja velike kulturne vrijednosti.

---

pješčanom dnu. Smatra se da je prototip atleta moguće datirati u doba helenizma oko 300. g. prije Krista, a njegovo širenje putem kopija počelo je u 1. st. prije Krista. Tada je najvjerojatnije izrađen i kip nađen u lošinjskom kanalu, poznatome plovnome putu kojim se plovilo prema sjeveru Jadrana, Istri i Italiji. Na samom lokalitetu nema tragova ostataka broda te je najvjerojatnije riječ o mjestu na kojem se brod pokušao zaštititi od snažnih udara sjevernoga vjetrova i usidriti. Moguće je da je pri pucanju užadi sidara kip ispao s broda ili da je bačen preko palube da bi se brod olakšao. Nalaz neprocjenljive vrijednosti prijavljen je 1998. Ministarstvu kulture Republike Hrvatske, koje je preuzelo koordinaciju projekta koji je predviđao sustavno podmorsko arheološko istraživanje, vađenje kipa i njegovo restauriranje. U proljeće 1999. godine, prije početka istraživanja, ministar kulture zbog sigurnosnih je razloga donio odluku o hitnom vađenju kipa kako bi se spriječile nedopuštene ronilačke aktivnosti na lokalitetu. U akciji vađenja kipa sudjelovali su ronionici Ministarstva kulture i Arheološkog muzeja u Zadru, Specijalne policije i profesionalni ronionici. Dana 27. travnja 1999. kip je izvađen iz mora, a tijekom lipnja 1999. provedeno je opsežno podvodno arheološko istraživanje lokaliteta u potrazi za mogućim vrijednim nalazima: <http://www.h-r-z.hr/index.asp?news=289>, stranica posjećena 25. svibnja 2009.

⁷³ Narodne novine br. 69/99. Kulturna dobra u smislu čl. 2. toga zakona jesu: pokretne i nepokretne stvari od umjetničke, povijesne, paleontološke, arheološke, antropološke i znanstvene važnosti; arheološka nalazišta i arheološke zone, krajolici i njihovi dijelovi koji svjedoče o čovjekovoj prisutnosti u prostoru, a imaju umjetničku, povijesnu i antropološku vrijednost; nematerijalni oblici i pojave čovjekova duhovnog stvaralaštva u prošlosti, kao i dokumentacija i bibliografska baština i zgrade, odnosno prostori u kojima se trajno čuvaju ili izlažu kulturna dobra i dokumentacija o njima.

⁷⁴ Opširnije *infra*, t. 17.4.

7. UGOVORNO VAĐENJE

Za razliku od prijašnjeg domaćeg zakonodavstva koje je uređivalo ugovorne odnose vađenja potonulih stvari⁷⁵, pozitivno pomorsko zakonodavstvo nema posebnih odredbi o ugovornim odnosima za ovu vrstu pravnog posla. Budući da to nije ugovor popisan PZ-om za vađenje potonulih stvari, potrebno je tražiti izvor ili ga supsumirati pod neki od klasičnih odnosa imovinskog prava. Na pravne odnose koji proistječu iz vađenja potonulih stvari primjenjuju se odredbe glave PZ-a o spašavanju i druge relevantne odredbe PZ-a,⁷⁶ a na odnose koji nisu uređeni PZ-om primjenjuju se odgovarajuća pravila imovinskog prava.

Prema čl. 771. st. 1. PZ-a za svako spašavanje broda ili druge imovine koje je dalo koristan ishod, spašavatelju pripada pravična nagrada. U slučaju neuspjelog spašavanja nema obveze plaćanja nagrade. Međutim, naš zakonodavac po uzoru na Konvenciju o spašavanju⁷⁷ dopušta da stranke ugovorom predvide drukčije. Stranke mogu ugovoriti da će se dugovati isplata prema odredbama PZ-a o spašavanju iako operacije spašavanja nisu imale koristan ishod.⁷⁸ Kod vađenja potonulih stvari često je riječ o rizičnim pothvatima, nerijetko se unaprijed ne zna hoće li akcija vađenja potonulih stvari biti uspješna i koliki će biti njezini troškovi. Spašavateljima je potrebno osigurati isplatu troškova, u protivnom bi sami spašavatelji snosili rizik neuspjelog vađenja, a tada ne bi bili motivirani za poslove vađenja potonulih stvari. Zbog toga je mogućnost ugovornog odstupanja od tog načela važna upravo za vađenje potonulih stvari kao segment spašavanja. Kada se vađenju pristupa po naredbi nadležnog upravnog tijela, spašavatelj radi u javnom interesu, pa nije opravdano da snosi negativne imovinske posljedice vađenja.⁷⁹

Prema čl. 771. st. 2. PZ-a visina nagrade ne može iznositi više od vrijednosti spašenog broda, odnosno spašene imovine. To znači da je u recentnom PZ-u i za vađenje potonulih stvari visina nagrade⁸⁰ ograničena do visine vrijednosti

⁷⁵ Među ostalim, bila su propisana načela odgovornosti izvođača radova. Kod ugovornog vađenja primjenjivao se isti princip kao kod vađenja na temelju dozvole kapetanije, a to je pretpostavljena krivnja.

⁷⁶ O propisima kojima je uređeno vađenje potonulih stvari u pozitivnom pravu opširnije *supra*, t. 1.

⁷⁷ Čl. 12. st. 2. Konvencije o spašavanju.

⁷⁸ Čl. 771. st. 3. PZ-a.

⁷⁹ Branko Jakaša, *op. cit.* u bilj. 20., str. 469.

⁸⁰ U prijašnjim domaćim propisima o vađenju potonulih stvari govorilo se o pravu izvoditelja radova na "naknadu" (čl. 811. PZ-a 1994). U odredbama o spašavanju rabi se

izvađenih stvari.⁸¹ Akcija vađenja potonulih stvari često je povezana s velikim troškovima, a potonule stvari mogu biti uništene ili oštećene do te mjere da je njihova vrijednost puno manja od troškova spašavanja. Zbog toga bi bilo opravdano da zakon dopušta strankama ugovoriti visinu nagrade višu od vrijednosti izvađenih stvari.

Opisano načelo prema kojem visina nagrade ne može prekoračiti iznos vrijednosti izvađenih stvari, odnosno vrijednosti spašenog broda ili imovine, bitno je ublažena odredbom kojom zakonodavac propisuje: "Ako troškovi spašavanja ili uklanjanja imovine, budu veći od vrijednosti spašene imovine, razlika će se podmirivati iz državnog proračuna."⁸² Ova specifičnost kojom država intervenira sredstvima iz proračuna da bi se mogli podmiriti troškovi vađenja potonulih stvari odnosi se samo na troškove spašavanja ili vađenja potonulih stvari koje predstavljaju ili mogu predstavljati opasnost za plovidbu, iskorištavanje prirodnih bogatstava mora ili onečišćenje okoliša, a vađenje se obavlja na temelju odluke nadležnog tijela i to kada vlasnik ne postupi sukladno rješenju kapetanije i ne ukloni takvu imovinu. Tada kapetanija na trošak i rizik vlasnika organizira njezino uklanjanje posredstvom pravne ili fizičke osobe kojoj je to poslovna djelatnost. Ako troškovi uklanjanja imovine budu viši od vrijednosti spašene imovine, razlika će se podmiriti iz državnog proračuna i u slučaju da brod ili druga imovina koja može biti predmetom spašavanja predstavlja neposrednu opasnost za okoliš, odnosno opasnost ili smetnju za plovidbu. Kapetanija će bez prethodnog donošenja rješenja odlučiti o poduzimanju uklanjanja. Smatramo da je zakonodavac trebao predvidjeti da se i troškovi vađenja imovine koja ima svojstvo kulturnog dobra te imovine koja ima vojnu važnost, ako su viši od vrijednosti spašene imovine, podmiruju iz državnog proračuna. Ovi primjeri dobro ilustriraju činjenicu da je za uređivanje instituta vađenja potonulih stvari potrebno imati odgovarajuće posebne odredbe.

---

riječ "nagrada", pa u odnosu na prijašnje zakonodavstvo postoji i ta terminološka razlika. Konvencija o spašavanju rabi pojam nagrada, pa je jasno da su odredbe PZ-a o spašavanju usklađene s tom Konvencijom.

⁸¹ U prijašnjem pomorskom zakonodavstvu stranke su mogle ugovoriti da visina naknade za vađenje potonulih stvari bude viša od vrijednosti izvađenih stvari, a kod vađenja obavljenog po naredbi nadležnog tijela visina naknade za vađenje nije bila ograničena niti u slučaju da nije bila ugovorena, dakle mogla je prekoračiti iznos vrijednosti izvađenih stvari (čl. 811. st. 2. PZ-a 1994).

⁸² Čl. 786. PZ-a.

U vezi s nagradom za spašavanje primjenjuju se ostale odredbe PZ-a iz glave o spašavanju. Primjerice, odredba o mjerilima kojima se konkretiziraju elementi za utvrđivanje visine nagrade za spašavanje ako stranke nisu ugovorile visinu nagrade, koji su preuzeti iz čl. 13. Konvencije o spašavanju.⁸³ Nadalje, odredbe prema kojima sud može poništiti ili izmijeniti ugovor o spašavanju, propisi o mogućnosti promjene visine nagrade ako je ugovorena nagrada prema učinjenoj usluzi pretjerano visoka ili pretjerano niska, odredba o načinu raspodjele nagrade za spašavanje među spašavateljima, prema kojoj će se primijeniti ista mjerila kao pri određivanju visine nagrade i sl.⁸⁴ Također, primjenjuju se pravila o dužnostima stranaka, jamstvima i zastarnim rokovima za isplatu nagrade za spašavanje.

Pravo spašavatelja na nagradu može biti predmet rasprave i u slučaju nemarnog pružanja usluge spašavanja. Naime, sud može smanjiti nagradu ili odlučiti da spašavatelju ne pripadne nagrada za spašavanje broda ili druge imovine ako su spašavatelji svojim propustom ili nemarnošću otežali spašavanje ili ako su pri spašavanju počinili krađu, utaju ili prijevarnu radnju.⁸⁵ Time zakonodavac sankcionira spašavatelje za nemarno pružanje usluga.⁸⁶

Sveukupni iznos počinjene štete, zajedno s činjenicom nemarnosti spašavatelja, treba uzeti u razmatranje kao jedan od elemenata na temelju kojih se određuje nagrada. Nemarno ponašanje spašavatelja koje je izazvalo štetu spašenom objektu stvara odnos odgovornosti za štetu, odnosno pravo na naknadu koja se može kompenzirati s iznosom nagrade u slučaju uspješnog rezultata.⁸⁷

---

⁸³ Ako su stranke u ugovoru propustile utvrditi visinu nagrade ili ako ugovorena visina poslije bude osporena, utvrđivanje nagrade za spašavanje bit će povjereno sudu.

⁸⁴ U prijašnjem pomorskom zakonodavstvu koje je specijalnim odredbama uređivalo vađenje potonulih stvari naknada je pripadala samo izvođaču radova i nije se morala, za razliku od nagrade za spašavanje, dijeliti s članovima posade (čl. 796. st. 2. i čl. 811. PZ-a 1994). To je proizlazilo iz okolnosti da su članovi posade broda s pomoću kojega su se vadile potonule stvari, odnosno druge osobe u radnom odnosu s izvođačem radova, i da nastupaju u okviru svoje redovite dužnosti za koju su inače plaćeni. Branko Jakaša, *op. cit.* u bilj. 20., str. 469.

⁸⁵ Čl. 777. st. 3. PZ-a.

⁸⁶ Spašavatelj je dužan pri obavljanju spašavanja i pri sprečavanju ili smanjenju štete na morskome okolišu primijeniti dužnu pažnju, zatražiti pomoć drugih spašavatelja ako to okolnosti nalažu te prihvatiti pomoć drugih spašavatelja kada ga vlasnik spašavane imovine razborito zatraži da tako učini (čl. 772. st. 1. PZ-a).

⁸⁷ Ivo Grabovac, Odgovornost spašavatelja za štetu tijekom spašavanja na moru, *Pomorski zbornik*, god. 34 (1996), str. 151 - 162.

U postupku odlučivanja o tražbini spašavatelja sud može privremenom odlukom narediti da se spašavatelju unaprijed isplati onolika svota koliku drži pravičnom i opravdanom prema okolnostima slučaja.⁸⁸

Kada ugovor zaključuje vlasnik broda za brod i teret, on je dužan platiti nagradu za sve izvađene stvari, s tim da ima pravo regresa prema vlasnicima tereta jer im je svojim ugovorom pribavio materijalnu korist. Potonućem broda ne prekida se zajednica između broda i tereta, pa vlasnici tereta odgovaraju za troškove vađenja zajedno s vlasnicima broda razmjerno njihovoj vrijednosti. Sve se to, međutim, uređuje internim odnosima između brodovlasnika i vlasnika tereta, a prema spašavatelju - izvođaču radova, odgovara osoba koja je zaključila ugovor o vađenju.⁸⁹

Iznos utvrđen pravomoćnom odlukom o visini nagrade za spašavanje ili odlukom o posebnoj naknadi spašavatelj ima pravo potraživati izravno od osiguravatelja broda i druge imovine, odnosno od osiguravateljeve odgovornosti broda, ako je takav osiguravatelj dao jamstva glede tih iznosa.⁹⁰

Ako se vadi na temelju dozvole nadležnog tijela, nema sumnje da se naknada štete duguje vlasniku. Kada upravno tijelo zaključuje ugovor sa spašavateljem, ne preuzima odgovornosti za njegov rad ako, naravno, nije riječ o njegovoj krivnji u izboru. Vlasnik će upravnom tijelu moći prigovoriti da je nepotrebno povjerio vađenje osobi koja očito nije raspolagala odgovarajućim sredstvima i od njega zahtijevati naknadu štete.⁹¹

Obujam imovinske štete normiran je građanskim pravom, prema čl. 1089. ZOO-a oštećenik ima pravo na naknadu obične štete i na naknadu izmakle koristi. U vezi s dužnošću naknade štete pojavljuje se pitanje koja se sve šteta nadoknađuje. U slučajevima vađenja potonulih stvari postoje dvije glavne vrste šteta. Jednoj grupi pripadaju specifične štete svojstvene samim operacijama vađenja, a u drugu ulaze štete općenitog karaktera. Specifičnim štetama pripada npr. oštećenje potonule stvari, otežavanje naknadnog vađenja i sl. U drugu grupu ulazi izmakla dobit uzrokovana nemogućnošću vađenja.⁹² Da bi bila riječ o šteti u jednom i u drugom smislu, potrebno je da se potonula stvar naknadno izvadi ili je potrebno, u slučaju nemogućnosti vađenja koju je uzrokovao spašavatelj, utvrditi da se stvar mogla izvadi da spašavatelj nije skrivio štetu.

⁸⁸ Čl. 777. st. 4. PZ-a.

⁸⁹ Branko Jakaša, *op. cit.* u bilj. 20., str. 470.

⁹⁰ Čl. 780. PZ-a.

⁹¹ Branko Jakaša, *op. cit.* u bilj. 20., str. 464 i 465.

⁹² *Ibid.*, str. 466.

Ako je situacija takva da se naknadno utvrdi da je vađenje bilo nemoguće, ne postoji, unatoč postupku spašavatelja, nikakva šteta za vlasnika.⁹³

Napuštanjem posebne glave PZ-a o vađenju potonulih stvari ne postoji više odredba koja govori o temelju odgovornosti izvođača radova koji se sada naziva spašavatelj. Naime, prema prijašnjem domaćem pomorskom zakonodavstvu izvođač radova koji je poduzeo vađenje potonulih stvari na temelju ugovora sklopljenog s ovlaštenom osobom (ako tim ugovorom nije bilo predviđeno drukčije) odgovarao je za štetu koju je prouzročio svojim radom ako nije dokazao da se šteta nije mogla izbjeći primjenom dužne pažnje. Znači, odgovarao je na temelju pretpostavljene krivnje. Odredbe PZ-a o spašavanju, kao i međunarodnopravne odredbe Konvencije o spašavanju, uređuju samo pitanje nagrade u slučaju krivnje spašavatelja za nastalu štetu. Za eventualno pravo na naknadu štete *sedes materiae* jesu opća načela o odgovornosti za štetu ili posebni propisi (npr. iz sudara brodova).⁹⁴ Neizostavno pravno vrelo upravo je u takvim slučajevima i sudska praksa koja nužno mora reagirati na prilike koje život nameće.

Prema Konvenciji o uklanjanju podrtina upisani vlasnik odgovara za troškove lociranja, označavanja i uklanjanja podrtine ako ne dokaže da je pomorska nezgoda u kojoj je nastala podrtina:

- a) posljedica rata, neprijateljstva, građanskog rata, pobune ili iznimne, neizbježne i nesavladive prirodne pojave
- b) u cijelosti prouzročena radnjom ili propustom treće osobe učinjenim u namjeri da se prouzroči šteta
- c) u cijelosti prouzročena nemarom ili drugom štetnom radnjom bilo koje vlade ili drugog tijela odgovornog za održavanje svjetala ili drugih sredstava za pomoć plovidbi u obavljanju te funkcije.⁹⁵

Znači, po uzoru na ostale konvencije iz područja zaštite morskog okoliša⁹⁶, Konvencija o uklanjanju podrtina prihvaća načelo objektivne odgovornosti. Kako bi se oslobodio odgovornosti, upisani vlasnik mora dokazati postojanje jednog od propisanih egzoneracijskih razloga.

---

⁹³ *Ibid.*

⁹⁴ Tako zaključuje i Ivo Grabovac, *Suvremeno hrvatsko pomorsko pravo i Pomorski zakonik*, Književni krug, Split, 2005., str. 218.

⁹⁵ Čl. 10. Konvencije o uklanjanju podrtina.

⁹⁶ Međunarodna konvencija o građanskoj odgovornosti za štetu zbog onečišćenja uljem (CLC konvencija); Međunarodna konvencija o odgovornosti i naknadi štete u vezi s prijevozom opasnih i štetnih tvari morem (HNS konvencija); Međunarodna konvencija o građanskoj odgovornosti za onečišćenje pogonskim gorivom (Bunker konvencija).

U opsegu u kojem se mjere iz te Konvencije smatraju spašavanjem prema primjenljivom nacionalnom pravu ili nekoj međunarodnoj konvenciji, to se pravo ili konvencija primjenjuje u slučaju nagrade ili naknade spašavateljima.⁹⁷

8. IZVANUGOVORNO VAĐENJE

Vađenje potonulih stvari koje je dalo koristan ishod zasniva imovinsko-pravni odnos među strankama po sili zakona.⁹⁸ Međutim, stilizacija “svako spašavanje koje je dalo koristan ishod” ne znači da ne postoji razlika između akcija spašavanja provedenih na temelju ugovora i onih protiv volje vlasnika potonule stvari. Naime, spašavatelj koji se upustio u spašavanje broda ili druge imovine protiv izričite i razborite zabrane zapovjednika, vlasnika ili brodarka spašavanog broda, odnosno osobe ovlaštene raspolagati spašenom imovinom, nema pravo na nagradu.⁹⁹

Iznimka je jasna jer slijedi iz načela građanskog prava prema kojemu se nitko ne može okoristiti djelom koje izvodi unatoč zabrani. Dovoljna je sama činjenica zabrane, bez obzira na razloge koji su do nje doveli.¹⁰⁰ Vlasnik stvari ovlašten je zabraniti vađenje. Ako je riječ o teretu na brodu koji se ne može izvaditi bez istovremenog vađenja broda, brodareva zabrana vađenja broda vrijedi i za vađenje tereta.¹⁰¹ Premda u PZ-u to nije izričito navedeno, logički slijedi da se spomenuta odredba o zabrani vađenja ne odnosi na slučaj kada se vađenju pristupa po nalogu nadležnog upravnog tijela jer u tim slučajevima vlasnik ne smije zabraniti vađenje.

Ako je spašavanje izvršeno na izvanugovornoj osnovi, znači ako stranke nisu sklopile ugovor o spašavanju, u slučaju spora o visini nagrade odlučuje sud.¹⁰² Pozitivne kriterije koje sud primjenjuje jedinstveno je utvrdila Konvencija o spašavanju (čl. 13.), a dosljedno ih je preuzeo PZ (čl. 774.). Okolnosti koje pri

⁹⁷ Čl. 11. st. 2. Konvencije o uklanjanju podrtina.

⁹⁸ To proizlazi iz odredbe čl. 771. st. 1. PZ-a, prema kojoj “za svako spašavanje koje je dalo koristan ishod spašavatelju pripada pravična nagrada”. To znači da pravo na nagradu pripada spašavatelju bez obzira na to je li riječ o ugovornom ili izvanugovornom vađenju zato što i u jednom i u drugom slučaju vlasnik ima korist od vađenja.

⁹⁹ Čl. 777. st. 2. PZ-a.

¹⁰⁰ Branko Jakaša, *op. cit.* u bilj. 20., str. 468.

¹⁰¹ *Ibid.*

¹⁰² Utvrđivanje nagrade za spašavanje bit će povjereno sudu i u slučaju da su stranke sklopile ugovor o spašavanju, ali nisu ugovorile visinu nagrade, kao i u slučaju da ugovorena visina nagrade poslije bude osporena.

odlučivanju suda o nagradi za spašavanje umanjuju ili isključuju tu nagradu predviđene su Konvencijom o spašavanju. Te odredbe preuzete su u PZ.

Najvažnije pitanje iz područja imovinskopravnih odnosa u vezi s vađenjem potonulih stvari jest pitanje na koji način odgovara osoba koja vadi potonulu stvar bez odluke nadležnog tijela ili protiv izričite i razborite zabrane zapovjednika, vlasnika ili brodara spašavanog broda. PZ 1994 (čl. 810. st. 2.), kao i prijašnje domaće pomorsko zakonodavstvo, propisivao je da za štetu prouzročenu vađenjem izvođač radova uvijek odgovara bez krivnje (načelo kauzaliteta), uz jednu ekskulpaciju, a to je dokaz da je štetu skrivila ovlaštena osoba ili osoba za koju on odgovara. Više ne postoji specijalna odredba o tom pitanju, pa treba primijeniti Zakon o obveznim odnosima¹⁰³ te jedno od mogućih vrela tražiti u sudskoj praksi. Opravdano je upitati se zahtijeva li jedan tako osebujan institut pomorskog prava posebna rješenja. Drugim riječima, budući da ne postoji *lex specialis*, mogu li opća načela o odgovornosti za štetu uvijek zadovoljiti.

Ako je riječ o izvanugovornom spašavanju, mogu se primijeniti odredbe ZOO-a o stjecanju bez osnove (kondikciji)¹⁰⁴, poslovodstvu bez naloga (*negotiorum gestio*)¹⁰⁵ ili uporabi stvari za tuđu korist (*versio in rem*).¹⁰⁶

¹⁰³ Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine br. 35/2005, 41/2008, u nastavku ZOO.

¹⁰⁴ Riječ je o stjecanju bez osnove kada dio imovine neke osobe na bilo koji način prijeđe u imovinu druge osobe, a taj prijelaz nema osnove u nekom pravnom poslu, odluci suda, odnosno druge nadležne vlasti ili u zakonu (čl. 1111. ZOO-a). Važan uvjet je da činidba zbog koje je netko stekao bez osnove nije štetna radnja (u protivnom bila bi riječ o pravnom odnosu odgovornosti za štetu): Hrvoje Kačer, Aldo Radolović, Zvonimir Slakoper, *Zakon o obveznim odnosima s komentarom*, Poslovni zbornik, Zagreb, 2006., str. 964.

¹⁰⁵ Poslovodstvo bez naloga poseban je obveznopravni izvanugovorni odnos koji nastaje kada se netko nepozvan miješa u tuđi posao, drugim riječima, kada netko bez naloga ili ovlasti pristupi obavljanju tuđeg posla. Pritom, poslovođa bez naloga (*negotiorum gestor*) nema za to nikakvu ovlasti gospodara posla (*dominus negotii*). Naime, unatoč samovoljnom vađenju, kod uspješnog vađenja vlasniku je pribavljena materijalna korist. Prema odredbi čl. 1124. st. 2. ZOO-a poslovođa bez naloga pripada primjerena naknada za trud, među ostalim, u slučaju da je osobi za koju radi "pribavio korist koja odgovara u svemu njezinim namjerama i potrebama". Pri vađenju to konkretno znači da se za utvrđivanje visine nagrade uzima u obzir samo stvarna korist koja je pribavljena ovlaštenoj osobi i da se ne uzima u obzir isključivo vrijednost izvađene stvari, premda će ona u svakom slučaju limitirati visinu nagrade. Tako npr. kada vlasnik dokaže da bi on izvadio stvar s manje troškova, izvođač ima pravo samo na troškove koje je vlasniku uštedio. Branko Jakaša, *op. cit.* kao u bilj. 20., str. 468.

¹⁰⁶ Do neosnovanog stjecanja dolazi i kad netko svoju ili tuđu stvar bez poslovodstva upotrijebi u korist treće osobe. Dakle, riječ je o uporabi svoje ili tuđe stvari u nečiju ko-

9. OBVEZNO OSIGURANJE RADI POKRIĆA TROŠKOVA LOCIRANJA, OZNAČAVANJA I UKLANJANJA PODRTINA

Vrlo bitna novina koju donosi PZ 2008 jest uvođenje obveznog osiguranja radi pokrića troškova lociranja, označavanja i uklanjanja podrtine.¹⁰⁷

U pogledu obveznog osiguranja PZ propisuje suvremena rješenja sadržana i u najnovijem unifikacijskom instrumentu, Konvenciji o uklanjanju podrtina koja:

1. osigurava u svojem nacionalnom zakonodavstvu da svaki brod¹⁰⁸ koji ima bruto tonažu od 300 tona¹⁰⁹ ili više, a namjerava uploviti u hrvatsku luku, odnosno pristati uz odobalni objekt u teritorijalnom moru i epikontinentalnom pojasu Republike Hrvatske, mora imati navedeno osiguranje (čl. 62. st. 5. PZ-a)
2. ne dopušta plovidbu brodovima koji plove pod njezinom zastavom, a nemaju svjedodžbu o osiguranju radi pokrića troškova lociranja, označavanja i uklanjanja podrtine.

Prema PZ-u brod koji nema valjanu svjedodžbu o navedenom osiguranju neće moći uploviti u hrvatsku luku, odnosno pristati uz odobalni objekt u teritorijalnom moru i epikontinentalnom pojasu Republike Hrvatske. Svrha koja se želi postići tom odredbom jest osiguranje financijskih sredstava potrebnih za uklanjanje. Primjena tog propisa neće stvarati dodatne poteškoće u praksi. Brodovi su već danas pokriveni takvim osiguranjem, a obveza pribavljanja takva osiguranja nametnuta im je unutrašnjim propisima većine zemalja.

Visina obveznog osiguranja ili drugog financijskog jamstva propisana je člankom 823. b PZ-a. Obračunavanje iznosa obveznog osiguranja vrši se prema kriteriju tonaže broda:

---

rist, a to nije ugovorna obveza niti je riječ o poslovdstvu bez naloga. Stvar se vraća i nadoknađuje se njezina vrijednost: Petar Klarić i Martin Vedriš, *Gradansko pravo*, X. izdanje, Narodne novine, Zagreb, 2006., str. 648 i 649.

¹⁰⁷ Slučaj broda *Und Adriatic* (opširnije u bilj. 11.) otvorio je mnogobrojna pitanja kao što su naknada troškova uklanjanja podrtina, učinkovitost zaštite morskog okoliša i pokrivanje troškova nastalih onečišćenjem morskog okoliša koje prouzroči podrtina. U novelu PZ-a iz 2008. uključene su odredbe o obveznom osiguranju. Time je riješen problem financiranja uklanjanja podrtina koje prijete sigurnosti plovidbe ili morskom okolišu.

¹⁰⁸ Taj propis odnosi se na domaći brod u međunarodnoj plovidbi i na strani brod.

¹⁰⁹ Obvezu osiguranja broda ima upisani vlasnik broda bruto tonaže od 300 tona, pa je to ulazni prag obveznog osiguranja.

- a) milijun obračunskih jedinica Posebnih prava vučenja za brod s tonažom koja ne prekoračuje 2.000 tona
- b) za brod s tonažom koja prekoračuje 2.000 tona obračunava se sljedeći iznos (kao dodatak iznosu navedenom u a)):
- za svaku tonu od 2.001 do 30.000 tona, 400 obračunskih jedinica
  - za svaku tonu od 30.001 do 70.000 tona, 300 obračunskih jedinica
  - za svaku tonu koja prekoračuje 70.000 tona, 200 obračunskih jedinica.

Ovo su važne novine u našem pomorskom zakonodavstvu jer PZ 2004 i zakoni koji su mu prethodili nisu propisivali do koje granice vlasnik broda (podrtine) odgovara.

Svaki brod bruto tonaže više od 300 tona mora imati svjedodžbu da je na snazi osiguranje ili drugo financijsko jamstvo kao što je garancija banke ili slične financijske institucije radi pokrića troškova lociranja, označavanja i uklanjanja podrtine. Svjedodžbu izdaje nadležno tijelo, a to je prema našem pozitivnom zakonodavstvu lučka kapetanija u kojoj se vodi upisnik u koji je brod upisan. Lučka kapetanija na zahtjev vlasnika broda izdaje svjedodžbu kojom se potvrđuje da je na snazi osiguranje ili neko drugo financijsko jamstvo i to nakon što utvrdi da je udovoljeno zahtjevima koje propisuje zakon, a to su osiguranje u odgovarajućem iznosu i postojanje osiguranja u obliku opće-prihvaćenom u pomorskoj praksi.¹¹⁰

Ta recentna odredba koju je naš zakonodavac unio u PZ 2008 sukladna je Konvenciji o uklanjanju podrtina, kojom je propisano da odgovarajuće tijelo države u kojoj je brod upisan mora svakom brodu bruto tonaže od 300 tona ili više izdati svjedodžbu kojom se potvrđuje da je na snazi osiguranje ili neko drugo financijsko jamstvo u skladu s odredbama Konvencije.

PZ 2008 po uzoru na Konvenciju o uklanjanju podrtina precizno određuje podatke koje mora sadržavati svjedodžba o osiguranju. To su najmanje sljedeći podaci: a) ime broda, brojevi ili slova za prepoznavanje i luka upisa, b) bruto tonaža broda, c) ime i glavno poslovno sjedište vlasnika, d) IMO identifikacijski broj broda, e) vrsta i trajanje jamstva, f) ime i glavno poslovno sjedište osiguratelja ili druge osobe koja daje jamstvo i, u odgovarajućem slučaju, poslovno sjedište u kojem je osiguranje ili jamstvo zaključeno i g) rok valjanosti svjedodžbe koji ne može prijeći rok valjanosti osiguranja ili drugog jamstva. Svjedodžba se izdaje na hrvatskom i engleskom jeziku.

Odredbe o obveznom osiguranju ili drugom financijskom jamstvu za brodove bruto tonaže više od 300 tona stupile su na snagu 1. lipnja 2009 godine.

---

¹¹⁰ Čl. 823. b st. 4. PZ-a.

10. OGRANIČENJE ODGOVORNOSTI ZA TRAŽBINE NASTALE VAĐENJEM POTONULIH STVARI

Prema PZ-u 2008 visina obveznog osiguranja ili drugog financijskog jamstva radi pokrića troškova lociranja, označavanja i uklanjanja podrtina odgovara visini granice ograničenja odgovornosti. Zakonodavac je odredbu čl. 823. b. PZ-a 2008 (kojom je propisan način obračunavanja iznosa osiguranja) uskladio s izmjenama čl. 391. PZ-a (čl. 32. PZ-a 2008), koji određuje granice odgovornosti za tražbine proizašle iz istog događaja. Granice odgovornosti iz PZ-a 2008 povišene su i u potpunosti izjednačene s odredbama Protokola iz 1996. o izmjeni Konvencije o ograničenju odgovornosti za pomorske tražbine iz 1976.¹¹¹

Prema Konvenciji o uklanjanju podrtina upisani vlasnik dužan je imati osiguranje radi pokrića odgovornosti u iznosu koji odgovara granicama odgovornosti utvrđenima prema primjenljivim nacionalnim ili međunarodnim propisima o ograničenju, ali koji ni u kojem slučaju ne prelazi iznos obračunat prema članku 6. (1) (b) Konvencije o ograničenju odgovornosti za pomorske tražbine iz 1976. (u nastavku Konvencija iz 1976.)¹¹², kako je izmijenjena i dopunjena. Znači, rješenje našeg zakonodavca u skladu je s odredbama Konvencije o uklanjanju podrtina jer ona dopušta primjenu različitih nacionalnih i međunarodnih sustava ograničenja odgovornosti s maksimalnim ograničenjem propisanim Konvencijom o ograničenju odgovornosti za pomorske tražbine iz 1976., kako je izmijenjena i dopunjena.

Republika Hrvatska u skladu s čl. 18. st. 1. Konvencije iz 1976., kako je izmijenjena i dopunjena čl. 7. Protokola iz 1996. o izmjeni Konvencije o ograničenju odgovornosti za pomorske tražbine iz 1976., izjavila je rezervu sa svrhom isključenja primjene konvencijskog čl. 2. st. 1. t. d) i e). Svrha je rezerve u tome da se Konvencija iz 1976., kako je izmijenjena Protokolom iz 1996., ne primjenjuje na tražbine zbog podizanja na površinu, uklanjanja, uništenja ili činjenja neškodljivim broda koji je potonuo, pretrpio brodolom, nasukao se ili je napušten, uključujući i sve što je na brodu ili je bilo na brodu, kao i na tražbine zbog uklanjanja, uništenja ili činjenja neškodljivim tereta na brodu.¹¹³

¹¹¹ Protokol iz 1996. donesen je 3. svibnja 1996., a stupio je na snagu 13. svibnja 2004. Republika Hrvatska stranka je Protokola (Narodne novine, Međunarodni ugovori br. 12/2005).

¹¹² Konvencija iz 1976. donesena je 19. studenoga 1976., a stupila je na snagu 1. prosinca 1986.

¹¹³ Republika Hrvatska istovjetnu je reviziju stavila prilikom obvezivanja Konvencijom iz 1976.

Konvencija iz 1976. pravo na ograničenje odgovornosti eksplicitno priznaje i spašavateljima, a isto tako i bilo kojoj osobi za čija djela, propuste ili pogreške odgovara spašavatelj. Prema toj Konvenciji spašavatelji su postali kategorija osoba s vlastitim pravom na ograničenje odgovornosti, potpuno neovisno o brodovlasnicima, a spašavatelj je svaka osoba koja pruža usluge u neposrednoj vezi s akcijama spašavanja ili pružanja pomoći.¹¹⁴ Spašavatelji su do trenutka njihova uvrštavanja u Konvenciju iz 1976. bili u prilično teškoj situaciji. To vrlo dobro ilustrira odluka Doma lordova u poznatom predmetu *N. V. Bureau Wijsmuller v. The Tojo Maru*.¹¹⁵ Prema Međunarodnoj konvenciji o ograničenju odgovornosti vlasnika pomorskih brodova (u nastavku Konvencija iz 1957.)¹¹⁶ spašavatelji nisu bili izdvojeni kao posebna skupina osoba koje vrše specijalni tip pomorske operacije, već su eventualno u primjeni te Konvencije mogli biti "fuzionirani" u pojam brodovlasnici. Dodatak spašavatelja u Konvenciju iz 1976. uvršten je radi međunarodne zaštite interesa spašavatelja.

---

¹¹⁴ Također, Konvencijom iz 1976. definiraju se radnje spašavanja. Spašavanje nije samo akcija spašavanja (pružanja pomoći) brodu u opasnosti, nego također uključuje, osim pružanja usluga u neposrednoj vezi s radnjama spašavanja, radnje u vezi s podizanjem na površinu, uklanjanjem, uništenjem ili činjenjem neškodljivim broda koji je potonuo, pretrpio brodolom, nasukao se ili je napušten, uključujući i sve što je na brodu ili je bilo na brodu, kao i mjere poduzete radi sprečavanja ili smanjenja štete kao i daljnjih šteta prouzročenih tim mjerama.

¹¹⁵ Prikaz odluke u predmetu *The 'Tojo Maru'* objavljen je u: *Lloyd's Report* [1971] 1, str. 341. U tom predmetu raspravljalo se o tomu imaju li vlasnici spašenih stvari pravo zahtijevati naknadu štete koju su pretrpjeli krivnjom spašavatelja. Prijeporno pitanje u sporu bilo je može li se ronilac smatrati osobom na brodu. Sud je zauzeo stajalište da spašavatelji nisu ovlašteni ograničiti odgovornost u pogledu štete nastale zbog krivnje njihova ronioca koji je također pomagao u akciji spašavanja. Niti ronilac niti oštećeni brod nisu ovlašteni ograničiti odgovornost jer se nisu nalazili na spašavateljevom tegljaču, a ronilac nije sudjelovao u upravljanju tegljačem.

¹¹⁶ Konvencija iz 1957. stupila je na snagu 31. svibnja 1968. Tekst Konvencije na hrvatskom jeziku: I. Grabovac, *Konvencije pomorskog imovinskog prava s komentarom*, Književni krug, Split, 1986., str. 55 - 61.

11. POMORSKI PRIVILEGIJI

Zakonsko založno pravo osniva se ispunjenjem pretpostavki koje za to odredi posebni zakon.¹¹⁷ Specifična zakonska založna prava na brodu jesu pomorski privilegiji.

Članak 241. st. 1. PZ-a navodi tražbine koje su osigurane pomorskim privilegijem. PZ podvrgava vađenje potonulih stvari istom pravnom režimu kao spašavanje, pa se primjenjuju propisi o pomorskim privilegijima koji osiguravaju tražbine s naslova nagrade za spašavanje broda.

Tražbina prema vlasniku, zakupcu ili brodaru broda osigurana je pomorskim privilegijem koji postoji na onom brodu u vezi s kojim je nastala tražbina s naslova nagrade za spašavanje broda.¹¹⁸ Pomorski privilegiji koji osiguravaju tražbine s naslova nagrade za spašavanje broda imaju prednost pred svim drugim pomorskim privilegijima koji terete brod prije vremena u kojem su obavljene radnje zbog kojih je nastao navedeni pomorski privilegij.¹¹⁹ Pomorski privilegiji koji osiguravaju tražbine s naslova nagrade za spašavanje broda međusobno imaju red prvenstva suprotan redoslijedu vremena nastanka tražbine koje osiguravaju, tj. privilegij za tražbinu nastalu zbog zadnje radnje spašavanja ima prednost pred privilegijima za radnje učinjene prije. Smatra se da su takve tražbine nastale onog dana kad je dovršena svaka pojedina radnja spašavanja.¹²⁰

Privilegij na brodu prestaje propašću broda. Pretpostavlja se da je brod propao ako su od primitka posljednje vijesti o brodu protekla tri mjeseca. Ako je brod propao ili se pretpostavlja da je propao, briše se iz upisnika brodova.¹²¹ Treba biti riječ o potpunoj propasti broda jer tek ta činjenica dovodi do prestanka privilegija. Drugim riječima, sama činjenica da je brod potonuo ne dovodi do prestanka privilegija te on i dalje egzistira jer postoji mogućnost da se brod

---

¹¹⁷ Čl. 314. st. 1. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, Narodne novine br. 91/96, 68/98, 137/99, 22/00, 73/00, 114/01, 79/06, 141/06 i 146/08, 38/09, u nastavku ZVDSP.

¹¹⁸ Čl. 241. st. 1. t. 3. PZ-a.

¹¹⁹ Čl. 245. st. 2. PZ-a.

¹²⁰ Čl. 245. st. 4. PZ-a.

¹²¹ O gubitku prava vlasništva opširnije *infra*, t. 13.

spasi, odnosno izvadi na površinu.¹²² Takvo stajalište zastupljeno je i u stranoj i domaćoj teoriji¹²³ te stranoj sudskoj praksi.¹²⁴

Prestankom privilegija na brodu ne prestaje i tražbina koja je bila osigurana privilegijem.¹²⁵

Prema prijašnjem domaćem pomorskom zakonodavstvu tražbine za troškove nastale zbog vađenja ili uklanjanja podrtine bile su osigurane pomorskim privilegijima. Naime, PZ 1994 propisivao je da pomorski privilegiji postoje i za tražbine nadležnog tijela za naredeno i izvršeno vađenje ili uklanjanje podrtine. To predstavlja jedan od elemenata prema kojem se novo zakonodavstvo razlikuje od prijašnjeg, točnije jedan od primjera da je vađenje potonulih stvari imalo zasebnu regulativu u prijašnjem zakonodavstvu. PZ 2004 ne sadržava tu odredbu jer se vađenje potonulih stvari smatra oblikom spašavanja.

12. PRAVO ZALOGA I RETENCIJE

PZ 1994 (čl. 812.), kao i prijašnji domaći propisi, imao je posebnu odredbu kojom se propisivalo pravo zaloga na izvađenoj potonuloj stvari koje je pripadalo izvoditelju radova.¹²⁶ PZ 2004 nema odredbe o vađenju potonulih stvari ni odredbu o pravu zaloga, pa treba primijeniti odredbu čl. 779. st. 3. PZ-a. Prema toj odredbi bez suglasnosti spašavatelja spašeni brod i druga imovina s broda ne smije se otpremiti iz luke ili mjesta na koje su dospjeli neposredno nakon dovršetka spašavanja, sve dok se ne pruži primjereno jamstvo za tražbine spašavatelja prema njima. Znači, riječ je o tražbini za koju sam zakon,

---

¹²² Napredak tehnologije posljednjih desetljeća omogućava lociranje i spašavanje gotovo svakog broda iz morskih dubina.

¹²³ Jeremy Browne, *The extinction of maritime liens*, *Lloyd's Maritime and Commercial Law Quarterly*, Part 3, 2003., str. 361 - 378; Jasenko Marin, *Privilegiji na brodu - sigurnost i neizvjesnost u isto vrijeme*, *Liber Amicorum Nikola Gavella, građansko pravo u razvoju*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2008., str. 369 - 409.

¹²⁴ *Sembawang Salvage v. Shell Todd Oil Services Ltd* [1993] 2 N. Z. L. R. 97 (N. Z. H. C.), prema: Jeremy Browne, *op. cit.* u bilj. 123.

¹²⁵ Čl. 249. st. 1. PZ-a.

¹²⁶ "Izvoditelj radova ima pravo zaloga na izvađenoj potonuloj stvari za osiguranje naknade za vađenje i čuvanje stvari, pa je može zadržati dok mu ovlaštena osoba ne podmiri te tražbine osim za stvari za koje se utvrdi da imaju svojstvo spomenika kulture." (čl. 812. PZ-a 1994).

ako se ispune određene pretpostavke, određuje postojanje založnog prava kao sredstva osiguranja.

13. GUBITAK PRAVA VLASNIŠTVA NA POTONULIM STVARIMA

Propast broda jedan je od načina prestanka prava vlasništva na brodu. Pravilo je da upis stvarnih prava u odgovarajući registar pomorskih objekata ima konstitutivno značenje u nastanku, promjeni i prestanku tih prava. To znači da se pravo vlasništva može ukinuti jedino brisanjem broda iz upisnika brodova u koji je upisan.¹²⁷ Lučka kapetanija koja vodi upisnik brodova donosi rješenje o brisanju broda iz upisnika brodova ako je brod propao ili se pretpostavlja da je propao.¹²⁸ Pravilo o konstitutivnom učinku upisa u pogledu stjecanja stvarnih prava ima određene iznimke. Vlasništvo prestaje, odnosno prenosi se na temelju odredbi PZ-a u slučaju prijelaza prava vlasništva broda ili jahte na osiguratelja, prihvaćanjem izjave osiguranika o napuštanju broda ili jahte ili isplatom naknade iz osiguranja (čl. 215. st. 1. t. 1. PZ-a).¹²⁹ Članak 230. PZ-a 1994, kao jedan od slučajeva kada se odstupalo od načela konstitutivnosti upisa, navodio je i stjecanje i prestanak prava vlasništva na potonulim brodovima ako su ta prava stečena, odnosno prestala zbog propusta da se brod izvadi u roku od deset godina od dana kada je potonuo.

PZ 2004 nema tu odredbu, pretpostavljamo zbog toga što nema ni odredbu kojom se propisuje da se gubi pravo vlasništva na potonuloj stvari ako se ona ne izvadi u zakonom propisanom roku koji teče od dana kada je potonula. Znači, pravo vlasništva na brodu može se izgubiti samo kada se brod zbog propasti briše iz upisnika. U pogledu propasti broda kao načina prestanka vlasništva, PZ sadržava odredbu o pretpostavci propasti broda: "Pretpostavlja se da je brod propao ako su od primitka posljednje vijesti o brodu protekla tri mjeseca. U tom slučaju pretpostavlja se da je brod ili jahta propala onog dana kad su primljene posljednje raspoložive vijesti o njemu."¹³⁰

¹²⁷ Brisanje broda u slučaju propasti broda (i drugih razloga) uređeno je u čl. 192. - 194. PZ-a.

¹²⁸ Čl. 373. st. 1. i čl. 192. st. 1. t. 1. PZ-a.

¹²⁹ Ostali slučajevi kada se odstupa od načela konstitutivnosti upisa jesu: stjecanje prava vlasništva nasljeđivanjem, dosjelošću i javnom sudskom prodajom i proglašenjem broda pomorskim plijenom, odnosno ratnim plijenom na moru (čl. 215. PZ-a).

¹³⁰ Čl. 192. st. 2. PZ-a.

Vlasnik broda može se odreći prava vlasništva na brodu, pa odreknuće može predstavljati jedan od načina prestanka vlasništva na brodu. Pravo vlasništva prestaje odreknućem tek kada na temelju očitovanja o odricanju od vlasništva, danog u obliku isprave prikladne za upis u upisnik brodova, to pravo bude izbrisano iz upisnika.¹³¹ Važno je odgovoriti na pitanje kakav je utjecaj odreknuća na obveze vlasnika potonule stvari. Njegova odgovornost za obveze nastale prije odreknuća nesumnjivo postoji, primjerice ako je nastala obveza plaćanja naknade za troškove naređenog vađenja ili troškove obilježavanja potonule stvari. Za razliku od toga, njegova odgovornost prestaje za one obveze koje su nastale nakon brisanja prava vlasništva iz upisnika brodova.

Prema sudskoj praksi SAD-a ako su vlasnik broda ili njegova posada odgovorni za potonuće broda na plovnom putu, oni ne mogu abandonirati podrtinu s ciljem da se oslobode odgovornosti vlasnika broda *in personam* prema lučkoj upravi za uklanjanje podrtine.¹³² Vlasnik će biti i deliktno odgovoran za štetu (*in tort*) državnoj upravi za sve troškove uklanjanja podrtine i za štetu koju podrtina prouzroči trećim osobama prije nego što bude uklonjena.¹³³

Odredbu prema kojoj bi vlasnik potonule stvari izgubio pravo vlasništva na potonuloj stvari ako ju ne bi izvadio u zakonom propisanom roku, trebalo bi ponovno uvesti u PZ jer bi se time moglo smatrati da je iskazao svoju volju odricanja od vlasništva. Na temelju tog propisa omogućilo bi se korištenje stvari koja je *de facto* napuštena od vlasnika. Ako stvar potone u teritorijalnom moru, što je dio državnog teritorija, i ne bude li izvađena u zakonom propisanom roku, a taj rok ne bi trebao biti kraći od deset godina, država bi postala vlasnik.

14. NALAZ STVARI I NALAZ BLAGA

Stvarno pravo detaljno propisuje postupak s nađenim stvarima koji je obvezan za nalaznika.¹³⁴ Nalaznik ima pravo na nagradu (nalazninu), ona je zakonom određena na 10 % prometne vrijednosti stvari i naknadu nužnih troškova. Kod vađenja potonulih stvari taj institut može doći do primjene.

¹³¹ Takav zaključak proizlazi iz tumačenja čl. 172. st. 2. ZVDSP-a.

¹³² To je stajalište suda eksplicitno izraženo u odluci Vrhovnog suda SAD-a u predmetu *Wyandotte Company v. United States*, 389 U. S. 191 (1967), prema: R. A. Lanier, *Abandon Ship?*, *Journal of Maritime Law and Commerce*, vol. 9, No. 1, October, 1977.

¹³³ Jerome C. Scowcroft, *op. cit.* kao u bilj. 29.

¹³⁴ Čl. 134. - 136. i čl. 138. st. 2. ZVDSP-a.

Međutim, uvijek kada se brod, stvari s broda i svaka druga imovina zatekne u opasnosti na moru, uključujući i vađenje potonulih stvari iz mora, govori se o spašavanju i primjenjuju se odredbe o spašavanju (čl. 760. PZ-a). To drugim riječima znači da bi institut nalaza stvari mogao doći do primjene samo ako se potonule stvari ne nalaze ni u kakvoj opasnosti. Članak 140. ZVDSP-a posebno uređuje nalaz blaga, pri čemu se pod blagom smatraju novac, dragocjenosti i druge stvari od povijesne i kulturne vrijednosti koje su bile skrivene tako dugo da im se više ne može utvrditi vlasnik.¹³⁵

U domaćoj pomorskopravnoj teoriji kritizirana je primjena instituta nalaza stvari u plovidbenim odnosima: "Uvođenje građanskopravnog instituta nalaza u plovidbeno pravo nepotrebno je i znači izvjesno negiranje autonomnosti i specifičnosti toga prava. Spasiti stvar koju more nosi, bez obzira na to kako je dospjela u more predstavlja akciju skopčanu s istim ili čak s višim stupnjem opasnosti za spašavatelja nego spašavanje samog broda i stvari na njemu."¹³⁶

Prema anglo-saksonskom pravnom sustavu nalaznici stječu pravo vlasništva na podrtinama za koje su njihovi vlasnici abandoniranjem iskazali volju odricanja od vlasništva. Takvo stajalište uvriježeno je u sudskoj praksi.¹³⁷

---

¹³⁵ Nalaznikova je dužnost uzeti nađeno blago u posjed za Republiku Hrvatsku, čime ono postaje njezino vlasništvo. Nalaznik je dužan obavijestiti nalazni ured i po njegovoj naredbi predati blago u posjed. Nalaznik ima pravo na nagradu koja ne može biti niža od one za nalaz stvari (10 %) ni viša od vrijednosti blaga. Onaj koji je pokušao zatajiti nalaz nema pravo na nagradu. Republika Hrvatska može se odreknuti blaga i predati ga u samostalan posjed nalazniku. To Republika Hrvatska može učiniti umjesto plaćanja nalaznine i nužnih troškova. Vlasništvo se stječe kao i kod nalaza izgubljene stvari - dosjelošću.

¹³⁶ Predrag Stanković, *op. cit.* u bilj. 12., str. 85.

¹³⁷ U predmetu *The Lusitania* (objavljeno u: *Lloyd's Report*, 1 (1986), str. 132) bila je riječ o brodu koji je torpedirala njemačka podmornica 7. svibnja 1915. Spašavanje je provedeno 67 godina poslije, 1982. godine. U sporu između engleske krune i nalaznika, sud je odlučio u korist nalaznika. Zaključio je da su stekli pravo vlasništva okupacijom izvađenih dijelova i također na temelju činjenice da su vlasnici napustili brod te se time odrekli svojega vlasništva. U slučaju opisanom *supra*, t. 2., bilj. 14., sud je primijenio pravo nalaza jer je bilo dokazano da su vlasnici napustili brod. Bila je riječ o vađenju podrtine španjolskog broda potonulog uz obale Floride 1622. godine. Brod je bio izgubljen, a njegova pozicija bila je stoljećima nepoznata. Sud je zaključio da bi nakon proteka toliko vremena bilo apsurdno smatrati da je određena osoba još vlasnik. Stoga je vlasništvo napuštene imovine stekao njezin nalaznik.

15. NAKNADA ŠTETE U SLUČAJU POTPUNOGA GUBITKA OSIGURANOG PREDMETA

U slučaju potpunoga gubitka osiguranog predmeta iz osiguranja se nadoknađuje šteta u visini njegove stvarne vrijednosti, odnosno ako je vrijednost ugovorena - u visini ugovorene vrijednosti, ali ne iznad osigurane svote.¹³⁸

Ako nije drukčije izričito ugovoreno, osigurana svota ne predstavlja ujedno i ugovorenu vrijednost osiguranog predmeta. Ako je osigurana svota viša od ugovorene, odnosno stvarne vrijednosti potonulog broda kao osiguranog predmeta, osiguravatelj je dužan naknaditi samo stvarnu vrijednost osiguranog predmeta. Kao stvarna vrijednost osiguranog predmeta uzima se njegova tržišna vrijednost na početku osiguranja.¹³⁹

Kao potpuni gubitak osiguranog predmeta, prema PZ-u, uzima se potonuće bez mogućnosti vađenja, uništenje, nestanak i trajno oduzimanje cijeloga osiguranog predmeta te takvo njegovo oštećenje koje se ne može popraviti i zbog kojega osigurani predmet prestaje biti stvar određene vrste.¹⁴⁰

Isplatom naknade u slučaju potpunoga gubitka osiguranog predmeta na osiguravatelja prelaze sva prava koja osiguranik ima na osiguranom predmetu ako ih se osiguravatelj tom prilikom ne odrekne.¹⁴¹ Naknada o kojoj ovdje zakonodavac govori, kao što je gore opisano, odnosi se na naknadu štete u visini njegove stvarne vrijednosti, odnosno ako je vrijednost ugovorena u visini ugovorene vrijednosti, ali ne iznad osigurane svote.

16. ZASTARA

U pravnom odnosu vađenja potonulih stvari može nastati više vrsta zahtjeva - tražbina stranaka. Primjerice zahtjev za isplatu nagrade, za naknadu štete i regresni zahtjevi.

PZ-om je propisano: "Tražbine za isplatu nagrade za spašavanje zastarijevaju nakon protoka dvije godine od dana kada je spašavanje okončano." (čl. 788. st.

---

¹³⁸ Čl. 709. st. 2. PZ-a.

¹³⁹ Argumentacija Vrhovnog suda Republike Hrvatske u presudi broj: Revt-61/02-2 od 4. prosinca 2003. godine. Cjeloviti prikaz presude objavljen je u: *Poredbeno pomorsko pravo - Comparative Maritime Law*, god. 47 (2008) br. 162, str. 187 - 189.

¹⁴⁰ Čl. 709. st. 1. PZ-a.

¹⁴¹ Čl. 709. st. 3. PZ-a.

1. PZ-a). Taj propis treba primijeniti i na vađenje potonulih stvari jer se odredbe PZ-a o spašavanju primjenjuju i na vađenje potonulih stvari iz mora (čl. 760. PZ-a). Za ostala pitanja koja se pojavljuju u vezi s tijekom zastarnog roka, prvenstveno prekid i obustava, primjenjuju se opći propisi o zastari tražbina.

Objektivni dvogodišnji zastarni rok za tu vrstu tražbina novina je u našem pravu uvedena PZ-om 2004. PZ 1994 i ZPUP posebno su normirali vađenje potonulih stvari, a sadržavali su i specijalnu odredbu o zastarnom roku koji je iznosio tri godine. Znači, u prijašnjem domaćem pomorskom pravu postojali su različiti zastarni rokovi kod spašavanja i vađenja potonulih stvari.¹⁴²

Za početak tijeka zastarnog roka isključivo je mjerodavan objektivni moment (dan kada je spašavanje dovršeno), to pridonosi jasnijem utvrđenju nastupanja zastare.

PZ spominje samo tražbine za isplatu nagrade za spašavanje, to znači da drugi zahtjevi stranaka, zahtjev za naknadu štete i regresni zahtjevi nisu podvrgnuti propisanom dvogodišnjem zastarnom roku. Na njih će se primjenjivati opći propisi o zastari tražbina.¹⁴³

17. MEĐUNARODNI UGOVORI KOJI UNIFICIRAJU MATERIJU SPAŠAVANJA I UKLANJANJA PODRTINA

Podrobna analiza pravnog uređenja vađenja potonulih stvari u hrvatskom pravu iziskuje i osvrt na pristup toj materiji u unifikacijskim aktima. Kroz tu analizu može se spoznati slijedi li hrvatsko zakonodavstvo međunarodnu regulativu i je li ono prilagođeno suvremenom uređenju te materije na međunarodnoj razini.

¹⁴² Trogodišnji zastarni rok računao se "od dana kad je obavljeno vađenje, uklanjanje ili uništenje potonule stvari" (čl. 813. PZ-a 1994). Nije postojala mogućnost ugovornog produženja zastarnog roka, kao što je to dopušteno kod spašavanja. Takvo stajalište zakonodavca tumačilo se činjenicom da odnosi koji se pojavljuju u vezi s vađenjem redovito nisu tako komplicirani da bi zahtijevali produženje zastarnog roka. Tako objašnjava Branko Jakaša, Udžbenik plovidbenog prava, *Narodne novine*, Zagreb, 1979., str 350.

¹⁴³ Drukčije tumače: Vladislav Brajković, Ilija Čolović, Velimir Filipović, Branko Jakaša, Natko Katičić, Emilio Pallua, Veljko Tomašić, Siniša Triva, *Zakon o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi s napomenama i komentatorskim bilješkama*, *Narodne novine*, Zagreb, 1981., str. 333: "Objektivnom zastarnom roku podvrgnuti su svi zahtjevi stranaka pa tako i zahtjev za naplatu naknade, za naknadu štete i za regresne zahtjeve."

Uklanjanje podrtina i zaštita podvodne kulturne baštine tek su nedavno uređeni međunarodnim konvencijama. Dotada gotovo da i nije bilo unifikacijskih propisa, izuzme li se nekoliko javnopravnih normi koje se odnose na režim i svrhu podvodnih djelatnosti u nekim dijelovima mora. Konvencija UN-a o pravu mora u svojim relevantnim odredbama regulira određene aspekte položaja i prava država u vezi s predmetima nađenima u moru, posebice apostrofira njihovu arheološku i povijesnu važnost. Za razliku od toga, na međunarodnoj razini, kao vrlo važan pomorskopravni institut, spašavanje je bilo međunarodnopravno regulirano već 1910. godine. O suvremenim međunarodnim unifikacijskim aktima opširnije u nastavku.

17.1. Međunarodna konvencija o spašavanju

Imovinskopravna pravila instituta spašavanja na moru sadržana su u Konvenciji o spašavanju.¹⁴⁴ Spašavanje na moru institut je koji je u odnosu na unifikaciju drugih područja pomorskog prava vrlo rano i detaljno bio reguliran međunarodnom konvencijom.¹⁴⁵

Važno je obilježje Konvencije o spašavanju iz 1989. da ona pod očitim utjecajem anglo-američkog prava vađenje potonulih stvari smatra oblikom spašavanja. U svrhe te Konvencije spašavanje znači svaki čin ili djelatnost poduzetu radi pomoći brodu ili bilo kojoj drugoj imovini u opasnosti na plovnim putovima ili u bilo kojim drugim vodama (čl. 1. a)).

Pojam “podrtina” uklapa se u opseg definicije imovine. Prema Konvenciji o spašavanju “imovina označuje svaku imovinu koja nije trajno ili namjerno

---

¹⁴⁴ Konvencija o spašavanju donesena je na diplomatskoj konferenciji u Londonu 28. travnja 1989. godine, a stupila je na snagu 15. srpnja 1996. godine nakon što ju je ratificiralo 15 država. Republika Hrvatska ratificirala je Konvenciju 1998. godine (Narodne novine, Međunarodni ugovori br. 9/1998). Do danas je Konvenciju ratificiralo 57 država, odnosno države s ukupno 47,16 % svjetske brodske tonaže: www.imo.org, stranica posjećena 3. travnja 2009.

¹⁴⁵ Međunarodna konvencija za izjednačavanje nekih pravila o pružanju pomoći i spašavanju na moru (Bruxelles, 1910.) revidirana je Protokolom iz 1967., a 1989. godine zamijenjena je novom Međunarodnom konvencijom o spašavanju. Ta Konvencija primjenjuje se na sve slučajeve spašavanja o kojima se odlučuje pred sudom ili arbitražom neke od država stranaka (čl. 2. Konvencije o spašavanju, 1989.).

pričvršćena za obalu”.¹⁴⁶ Odredbe o spašavanju primjenjuju se i na stvari koje nisu brod niti potječu s broda ako se nađu u opasnosti na moru.¹⁴⁷

Institut spašavanja primjenjuje se na objekte kao što su brod, teret, bunker, podrtina, vozarina u riziku (ako nije unaprijed naplaćena), a u posljednje vrijeme spašavanje se primjenjuje i na morski okoliš.¹⁴⁸ Djelotvorne i pravodobne akcije spašavanja mogu imati važan doprinos za sigurnost brodova, druge imovine te zaštitu okoliša. Taj važan doprinos spašavanja spominje se i u preambuli Međunarodne konvencije o spašavanju.

PZ prihvaća sve relevantne imovinskopravne odredbe sadržane u Konvenciji o spašavanju.

---

¹⁴⁶ U tijeku rasprava koje su pratile pripreme teksta nove Konvencije o spašavanju intenzivno se raspravljalo o definicijama temeljnih pojmova “brod” i “imovina”. Njihove su definicije po prirodi stvari izazvale mnogobrojne prijedloge i rasprave. Definicija “broda” sažeta je i svedena na “brod, plovilo ili napravu sposobnu za plovidbu”. Za takav tekst zalagali su se predstavnici mediteranskog pravnog kruga koji su u pogledu tog pitanja pod utjecajem francuskog pomorskog prava i tradicije. Predstavnici zemalja pravnog kruga u kojem se primjenjuje *common law* predlagali su da definicija broda sadržava i riječi “uključujući i svako plovilo koje je nasukano, napušteno od svoje posade ili potonulo”. Kompromis je djelomično postignut u definiciji pojma “imovina” koji označuje svaku imovinu koja nije trajno i namjerno pričvršćena za obalu te uključuje vozarinu u riziku. Opširnije o usporedbi pojedinih verzija nacrtu Konvencije o spašavanju: Predrag Stanković, Konačni Nacrt nove Konvencije o spašavanju na moru i rješenja koja on donosi, *Usporedno pomorsko pravo*, v. 31 (1989) br. 1, str. 73 - 82.

¹⁴⁷ Rezerve u tome pogledu nisu Konvencijom dopuštene. Međutim, člankom 30. st. 1. t. d) Konvencije o spašavanju propisano je da svaka država može prilikom potpisivanja, ratifikacije, prihvaćanja, odobravanja ili pristupanja pridržati sebi pravo neprimjenjivanja odredaba Konvencije kada je imovina o kojoj je riječ pomorska kulturna vrijednost od pretpovijesne, arheološke ili povijesne važnosti, a nalazi se na dnu mora. Sukladno s opisanom mogućnosti pridržaja (rezerve) Republika Hrvatska ne primjenjuje Konvenciju o spašavanju na spomenutu imovinu (čl. 2. st. 1. t. 2. Zakona o potvrđivanju Međunarodne konvencije o spašavanju, 1989., Narodne novine, Međunarodni ugovori br. 9/1989).

¹⁴⁸ Posljednjih desetljeća čitav sustav pomorskog prava inspiriran je zaštitom morskog okoliša, pa tako i pomorskopравни institut spašavanja. Potrebi za zaštitom sudionika pomorskog pothvata i imovine na moru danas je pridodana i potreba za zaštitom morskog okoliša. Zbog toga je u suvremeno doba pravo spašavanja doživjelo korjenite promjene, pa danas spašavanje postoji i kao mjera zaštite morskog okoliša. Ranka Petrinović, Bisera Plančić, Hrvatsko pravo spašavanja u uvjetima europskih integracija, *Poredbeno pomorsko pravo - Comparative Maritime Law*, god. 46 (2007) br. 161, str. 123 - 144.

17.2. Konvencija o pravu mora

Javnopravne ovlasti država propisane su Konvencijom o pravu mora.¹⁴⁹ Ona u svojim relevantnim odredbama nastoji regulirati određene aspekte položaja i prava država u odnosu na predmete nađene u moru te posebice apostrofiraju njihovo arheološko i povijesno značenje.

Relevantne odredbe o materiji vađenja potonulih stvari sadržane su u čl. 303. i čl. 149. Konvencije o pravu mora. Međutim, Konvencija o pravu mora uređuje samo prava i obveze država. Odnosi nastali prilikom vađenja potonulih stvari u pomorskom pravu, pa tako i u pravu spašavanja, temelje se na ugovornim utanačenjima stranaka (vlasnika potonule stvari i spašavatelja koji obavlja tu operaciju); Konvencija ne ulazi u te odnose jer govori samo o pravima i obvezama država.

Konačno, Konvencija o pravu mora ne dira ni u druge međunarodne sporazume i pravila međunarodnog prava koji se odnose na zaštitu predmeta arheološke i povijesne prirode.¹⁵⁰ U čl. 303. st. 3. propisano je da taj članak ne dira u prava onih vlasnika čiji se identitet može utvrditi. To znači da se problematika vlasništva rješava po mjerodavnom pravu na temelju građanskog prava, a tom odredbom želi se naglasiti da je riječ samo o javnopravnim ovlastima država.¹⁵¹ Također, Konvencija o pravu mora u istom članku naglašava da odredbe toga članka ne diraju u pravila o spašavanju na moru ili u druga pravila pomorskog prava ili u zakone i praksu kulturne razmjene.

17.3. Međunarodna konvencija o uklanjanju podrtina

Pod okriljem Međunarodne pomorske organizacije (*International Maritime Organization* - IMO) u svibnju 2007. godine donesen je novi međunarodni

---

¹⁴⁹ Konvencija Ujedinjenih naroda o pravu mora potpisana je u Montego Bayu na Jamajci 10. prosinca 1982. Stupila je na snagu 16. studenoga 1994. godine. Republika Hrvatska priopćila je 5. travnja 1995. glavnom tajniku UN-a da želi biti sljednikom Konvencije koju je ratificirala SFRJ (5. svibnja 1986.). Republika Hrvatska smatra se strankom Konvencije od 8. listopada 1991., Narodne novine, Međunarodni ugovori br. 11/1995.

¹⁵⁰ Čl. 303. st. 4.

¹⁵¹ Tako tumači i Ivo Grabovac, Vađenje potonulih stvari u Konvenciji Ujedinjenih naroda o pravu mora, 1982., *Uporedno pomorsko pravo i pomorska kupoprodaja*, vol. 28 (1986) br. 109/112=1/4, str. 104 - 121.

ugovor kojim se prvi put unificira materija uklanjanja opasnih podrtina, a to su podrtine koje mogu postati štetne ili štetno utjecati na ljude, stvari ili imovinu na moru, kao i na morski okoliš. Konvencija uređuje jedinstvena međunarodna pravila i proceduru kojima je cilj osigurati brzo i učinkovito uklanjanje opasnih podrtina. Cjelovito i sustavno uređuje materiju koja, s obzirom na važnost problematike opasnosti od onečišćenja i sigurnosti plovidbe, pripada redu ključnih IMO-vih dokumenata. Uređena su pitanja mjera koje treba poduzeti kada se utvrdi da je u pomorskoj nezgodi nastala podrtina i propisane su obveze upisanog vlasnika broda, ugrožene države i države stranke. Specijalne odredbe te Konvencije specifične za materiju koju ona uređuje jesu odredbe o obveznom prijavljivanju podrtine koje trebaju izvršiti zapovjednik i brodar. To je upozoravanje pomoraca i zainteresiranih država, procjena opasnosti podrtine, lociranje podrtine, obilježavanje podrtine. Spomenute mjere dužna je izvršiti ugrožena država, a podrtinu mora ukloniti upisani vlasnik.¹⁵² Konvencija je obilježena duhom suradnje država ugroženih podrtinom i država stranaka na zajedničkim aktivnostima oko prijavljivanja, obilježavanja, lociranja opasnih podrtina te njihova uklanjanja. Ona nameće nove obveze vlasnicima brodova i administraciji budućih država stranaka. Njezin najveći doprinos sigurnosti plovidbe i zaštiti morskog okoliša uvođenje je obveznog osiguranja radi pokrića troškova lociranja, označavanja i uklanjanja podrtine te pravo ugrožene države na izravnu tužbu protiv osiguratelja upisanog vlasnika. Svaki brod bruto tonaže od 300 tona i više mora imati svjedodžbu da je na snazi obvezno osiguranje u skladu s odredbama Konvencije. Država stranka ne smije dopustiti plovidbu brodovima koji plove pod njezinom zastavom, a nemaju obvezno osiguranje od odgovornosti prema Konvenciji. Također, država stranka mora osigurati da svaki brod koji ima bruto tonažu od 300 tona ili više, a uplovljava u luku ili isplovljava iz luke te države, ili stiže na ili napušta odobalni objekt u njezinu teritorijalnom moru, bez obzira na to gdje je upisan, ima navedeno osiguranje ili drugo financijsko jamstvo. Svaki zahtjev pokriven obveznim osiguranjem može se podnijeti izravno protiv osiguratelja ili druge osobe koja osigurava jamstvo.

Cilj je Konvencije uspostaviti sustav odgovornosti za uklanjanje opasnih podrtina tamo gdje ga danas nema, a to je u gospodarskom pojasu jer upravo tamo opasnost od podrtina može biti velika. Da bi došlo do primjene Konvencije, potrebno je utvrditi je li podrtina smještena unutar geografske protege Konvencije. Konvencija uvodi inovativni pojam “konvencijsko područje”

¹⁵² O odgovornosti upisanog vlasnika *supra*, t. 7.

kojim je definirano njezino polje primjene. U svrhu te Konvencije “konvencijsko područje” jest gospodarski pojas države stranke ustanovljen u skladu s međunarodnim pravom. Za države stranke Konvencije koje nisu ustanovile gospodarski pojas, to je područje koje se nalazi izvan njezina teritorijalnog mora i uz njega i koje nije šire od 200 morskih milja od polaznih crta od kojih se mjeri širina teritorijalnog mora.¹⁵³ Republika Hrvatska proglasila je zaštićeni ekološko-ribolovni pojas (ZERP).¹⁵⁴ Taj pojas uključuje neke sadržaje gospodarskog pojasa, pa je prema Konvenciji o uklanjanju podrtina hrvatski ZERP područje njezine primjene.

Prihvaćen je koncept da država stranaka može proširiti primjenu Konvencije na podrtine smještene unutar njezina područja, uključujući teritorijalno more (čl. 3. st. 2.). Notifikacija države stranke o primjeni te Konvencije na podrtine smještene unutar njezina područja, uključujući teritorijalno more, ne utječe na njezina prava i obveze u poduzimanju drugih mjera u vezi s podrtinama smještenim na njezinu području. Riječ je o mjerama koje su različite od lociranja, označavanja i uklanjanja sukladno toj Konvenciji. Odredbe Konvencije o odgovornosti vlasnika, izuzecima od odgovornosti i obveznom osiguranju ili drugom financijskom jamstvu neće se primjenjivati ni na jednu od tako poduzetih mjera, osim na lociranje, označavanje i uklanjanje. Takvo rješenje, točnije opciju, smatramo dobrodošlim za proces harmonizacije te složene pomorsko-pravne materije. Glavni argument za to je da se najveći broj opasnih podrtina, znači onih koje mogu predstavljati prijetnju sigurnosti plovidbe i onečišćenju morskog okoliša, nalazi upravo u teritorijalnim vodama.

¹⁵³ Dosada su u svijetu 122 države proglasile gospodarski pojas širok 200 milja (računajući od polazne crte od koje se mjeri širina teritorijalnog mora, pa je zapravo širok 188 milja), a ribolovnu zonu 14 država (uz to valja imati na umu da je sedam država proglasilo teritorijalno more preko granice od 12 milja, najčešće široko 200 milja). Vesna Barić Punda, Davorin Rudolf ml., *Pravo mora, dokumenti, mišljenja znanstvenika, komentari*, Pravni fakultet, Split, 2007., str. 367.

¹⁵⁴ Odluka o proširenju jurisdikcije Republike Hrvatske na Jadranskom moru, Narodne novine br. 157/2003, 77/2004, 138/2006 i 31/2008. On obuhvaća morski prostor od vanjske granice teritorijalnog mora u smjeru pučine do njegove vanjske granice koja, do sklapanja međunarodnih ugovora o razgraničenju, privremeno slijedi crtu razgraničenja epikontinentalnog pojasa uspostavljenu Sporazumom između SFRJ i Republike Italije o razgraničenju epikontinentalnog pojasa iz 1968. godine, a kod bočnog razgraničenja crtu koja slijedi smjer i nastavlja se na privremenu crtu razgraničenja teritorijalnih mora, kako je to utvrđeno Protokolom o privremenom režimu uz južnu granicu između Republike Hrvatske i Srbije i Crne Gore iz 2001. godine.

Konvencija će stupiti na snagu dvanaest mjeseci od dana kada ju deset država potpiše bez rezerve ratifikacije, prihvata ili odobrenja ili kada kod glavnog tajnika polože isprave o ratifikaciji, prihvatu, odobrenju ili pristupu. Relativno mali broj ratifikacija kao prag za stupanje Konvencije na snagu eksplicitno svjedoči o želji njezinih tvorca da ta Konvencija što prije stupi na snagu i time se pridruži nizu IMO-vih instrumenata kojima je svima cilj unaprijediti sigurnost plovidbe, pomorskih operacija i zaštititi morski okoliš.¹⁵⁵

17.4. Konvencija o zaštiti podvodne kulturne baštine

Organizacija za obrazovanje, znanost i kulturu UN-a uvidjela je potrebu da se kodificiraju i postupno razvijaju propisi koji se odnose na zaštitu i očuvanje kulturne baštine u skladu s međunarodnim pravom i praksom. Činjenica je da je podvodna kulturna baština u opasnosti od neovlaštenih aktivnosti usmjerenih na nju te da je potrebno uvesti strože mjere kako bi se takve aktivnosti spriječile. Primijećena je potreba da se na odgovarajući način odgovori na mogući negativan utjecaj dopuštenih radnji na podvodnu kulturnu baštinu kojima se nehotice može djelovati na nju. Zabrinutost izaziva sve veće komercijalno iskorištavanje podvodne kulturne baštine, a posebno aktivnosti s ciljem prodaje, prisvajanja ili zamjene podvodne kulturne baštine. Tome pridonose mogućnosti suvremene tehnologije koja olakšava otkrivanje i pristup podvodnoj kulturnoj baštini.

Konvencija o zaštiti podvodne kulturne baštine donesena je u Parizu u studenome 2001. godine.¹⁵⁶ Njezin je osnovni cilj osigurati i ojačati zaštitu podvodne kulturne baštine.¹⁵⁷

Sve države stranke odgovorne su za zaštitu podvodne kulturne baštine u isključivom gospodarskom pojasu i u epikontinentalnom pojasu u skladu s tom Konvencijom. Država stranka dužna je nametnuti obvezu svojem državljaninu ili plovilu pod njezinom zastavom koje otkrije ili namjerava pokrenuti aktivnosti usmjerene na podvodnu kulturnu baštinu koja se nalazi u njezinu

¹⁵⁵ Konvenciju su do dana 24. travnja 2009. potpisale četiri države: Estonija, Francuska, Italija i Nizozemska, <http://marinelink.com/en-US/News>, stranica posjećena 24. travnja 2009.

¹⁵⁶ Konvencija je stupila na snagu 2. siječnja 2009. Republika Hrvatska ratificirala je Konvenciju 1. prosinca 2004. godine. Konvencija o zaštiti podvodne kulturne baštine objavljena je u: Narodne novine, Međunarodni ugovori br. 10/2004.

¹⁵⁷ Definicija podvodne kulturne baštine *supra*, t. 6.

isključivom gospodarskom pojasu ili u njezinu epikontinentalnom pojasu, da je taj državljanin ili zapovjednik plovila izvijesti o svojem otkriću ili aktivnosti na njemu.

U slučaju otkrića podvodne kulturne baštine ili ako se planira usmjeriti aktivnosti na podvodnu kulturnu baštinu u isključivom gospodarskom pojasu ili epikontinentalnom pojasu države stranke, ta država stranka mora konzultirati sve druge države stranke koje su iskazale interes da ih se konzultira o osiguranju učinkovite zaštite podvodne kulturne baštine te mora koordinirati konzultacije kao država koordinator.

Države stranke dužne su poduzimati mjere za sprečavanje ulaska u njihovo državno područje, trgovanje i posjedovanje podvodne kulturne baštine nedopušteno izvezene i/ili izvađene kada je takvo izvlačenje u suprotnosti s Konvencijom.

Kako bi se osigurala pravilna primjena te Konvencije, države stranke dužne su formirati nadležna tijela ili proširiti postojeća kada je to primjereno s ciljem osiguranja utvrđivanja, održavanja i ažuriranja inventara podvodne kulturne baštine, učinkovite zaštite, očuvanja, izlaganja i postupanja s podvodnom kulturnom baštinom, kao i istraživanja i obrazovanja.

Zaštita podvodne kulturne baštine *in situ* smatra se primarnom zadaćom. Prema tome, aktivnosti usmjerene na podvodnu kulturnu baštinu trebaju se obavljati na način koji je u skladu s njezinom zaštitom te, poštujući ovu obvezu, aktivnosti mogu biti odobrene u svrhu pružanja znatnog doprinosa zaštiti, saznanjima ili unapređenju podvodne kulturne baštine.

Komercijalno iskorištavanje podvodne kulturne baštine u svrhu trgovine ili drugih oblika raspolaganja, kao i njezino nepovratno raznošenje, u potpunosti je suprotnosti sa zaštitom i pravilnim postupanjem s podvodnom kulturnom baštinom. Podvodna kulturna baština ne može se zamjenjivati, prodavati, kupovati niti se njome može trgovati kao komercijalnim proizvodima.

Aktivnosti usmjerene na podvodnu kulturnu baštinu moraju dati prednost korištenju nedestruktivnih tehnika i metoda mjerenja pred vađenjem predmeta. Ako je iskopavanje ili vađenje nužno zbog znanstvenih istraživanja ili zbog maksimalne zaštite podvodne kulturne baštine, metode i tehnike koje se koriste moraju biti nedestruktivne koliko je najviše moguće te pridonositi očuvanju ostataka.

Odnos s propisima o spašavanju i propisima o pronalascima uređen je tako da svaka aktivnost koja se odnosi na podvodnu kulturnu baštinu i na koju se ta Konvencija primjenjuje ne podliježe propisima o spašavanju niti propisima o pronalascima, osim: a) ako ju je ovlastilo nadležno tijelo, b) ako je potpuno

u skladu s tom Konvencijom i c) ako osigurava da svako izvlačenje podvodne kulturne baštine dobije maksimalnu zaštitu.

18. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Vađenje potonulih stvari segment je pomorskog prava koji je izniknuo u posebnim prilikama i opasnostima mora i plovidbe i specifičan je za tu granu prava. Vađenje potonulih stvari može se promatrati s aspekta sigurnosti plovidbe i zaštite općeg društvenog interesa te ugovornog i izvanugovornog odnosa između stranaka, znači s upravnog i imovinskopravnog aspekta. Proučili smo sadržaj propisa koji dolaze do primjene kod vađenja potonulih stvari u hrvatskom pravu i međunarodne ugovore koji su relevantni za tu materiju, posebno Međunarodnu konvenciju o uklanjanju podrtina.

U hrvatskom pravu na pravne odnose koji proistječu iz vađenja potonulih stvari primjenjuju se odredbe glave PZ-a o spašavanju te odredbe o sigurnosti plovidbe i obveznom osiguranju radi pokrića troškova lociranja, označavanja i uklanjanja podrtina, a na odnose koji nisu uređeni PZ-om primjenjuju se odgovarajuća pravila imovinskog prava. Materiju uređuju i relevantni podzakonski propisi. Institut vađenja potonulih stvari, iako vrlo sličan spašavanju u prijašnjem domaćem zakonodavstvu, bio je od njega razgraničen i normiran specijalnim odredbama. PZ 2004 donosi u vezi s tim institutom najvažnije promjene u odnosu na prijašnja zakonodavna rješenja. U strukturi PZ-a vađenje potonulih stvari više nije plovidbena nezgoda za koju postoje specijalne odredbe.

Prema našem pozitivnom zakonodavstvu pravni položaj identičan je za svu imovinu koja se zatekne u opasnosti na moru. Naime, na svu imovinu primjenjuju se odredbe o spašavanju. Prema PZ-u objekt spašavanja mogu biti brodovi, stvari s tih brodova i svaka druga imovina koja se zatekne u opasnosti na moru, uključujući i potonule stvari iz mora.

Odgovarajućim propisima naš zakonodavac štiti podvodnu kulturnu baštinu, a naša zemlja među prvima je i ratificirala Konvenciju o zaštiti podvodne kulturne baštine. Republika Hrvatska prepoznala je veliku važnost donošenja Konvencije o uklanjanju podrtina i njezin utjecaj na sigurnost plovidbe i zaštitu morskog okoliša, pa je svoje nacionalno zakonodavstvo uskladila s odredbama Konvencije i prije njezina formalnog stupanja na snagu.

Zbog potrebe da se podigne razina sigurnosti plovidbe i zaštite morskog okoliša, zakonodavac u PZ 2008 uvodi obvezno osiguranje radi pokrića troškova

lociranja, označavanja i uklanjanja podrtine za upisanog vlasnika broda bruto tonaže od 300 tona ili više koji namjerava uploviti u hrvatsku luku, odnosno pristati uz odobalni objekt u teritorijalnom moru i epikontinentalnom pojasu Republike Hrvatske.

Prema PZ-u 2008 visina obveznog osiguranja ili drugog financijskog jamstva radi pokrića troškova lociranja označavanja i uklanjanja podrtina odgovara visini granice ograničenja odgovornosti. Zakonodavac je odredbu kojom je propisan način obračunavanja iznosa osiguranja uskladio s odredbom koja određuje granice odgovornosti za tražbine proizašle iz istog događaja. Granice odgovornosti iz PZ-a 2008 povišene su i u potpunosti izjednačene s odredbama Protokola iz 1996. o izmjeni Konvencije o ograničenju odgovornosti za pomorske tražbine iz 1976.

Znači, rješenje našeg zakonodavca u skladu je s odredbama Konvencije o uklanjanju podrtina jer dopušta primjenu različitih nacionalnih i međunarodnih sustava ograničenja odgovornosti s maksimalnim ograničenjem propisanim Konvencijom o ograničenju odgovornosti za pomorske tražbine iz 1976., kako je izmijenjena i dopunjena.

U skladu s Konvencijom UN-a o pravu mora Republika Hrvatska proglasila je 3. listopada 2003. godine zaštićeni ekološko-ribolovni pojas koji joj osigurava određena suverena prava karakteristična za gospodarski pojas. Prema Konvenciji o uklanjanju podrtina hrvatski ZERP bit će područje primjene te Konvencije ako ju Republika Hrvatska ratificira.

Također, PZ prihvaća suvremenu definiciju pojma *podrtina* koja je potpuno usklađena s definicijom iz Konvencije o uklanjanju podrtina. Proširivanje pojma podrtine i na "brodove koji će uskoro potonuti ili se nasukati" omogućit će intervenciju nadležnih tijela u vezi s uklanjanjem brodova koji su prijetnja za sigurnost plovidbe i morski okoliš na teret njihovih vlasnika ako nisu poduzete učinkovite mjere radi pomoći brodu ili bilo kojoj imovini u opasnosti, odnosno ako nisu pokrenute odgovarajuće mjere spašavanja.

PZ-om je propisana obveza vlasnika potonulog objekta koji predstavlja zapreku na plovnom putu da u roku koji odredi nadležna lučka kapetanija postavi i održava svjetla i znakove za obilježavanje tih zapreka. Ako odgovorna osoba ne postavi propisano svjetlo ili drugi znak, to će na zahtjev lučke kapetanije učiniti trgovačko društvo koje se brine o održavanju i obilježavanju plovnog puta. Takvo zakonsko rješenje sukladno je najsuvremenijim standardima i zahtjevima koje postavlja Konvencija o uklanjanju podrtina kao najnoviji unifikacijski akt u tom području.

Uz obilježavanje opasne potonule stvari koja može ometati ili ugrožavati sigurnost plovidbe i iskorištavanje prirodnih bogatstava ili predstavljati opasnost od onečišćenja središnja je aktivnost njezino uklanjanje. Prema našem zakonu nadležna lučka kapetanija može rješenjem narediti vlasniku opasne potonule stvari da potonulu stvar u primjerenom roku ukloni, može organizirati njezino uklanjanje ako vlasnik ne postupi po rješenju kapetanije te može bez prethodnog rješenja odlučiti o poduzimanju uklanjanja ako brod ili druga imovina predstavlja neposrednu opasnost. Gotovo podudarne odredbe sadržava Konvencija o uklanjanju podrtina.

Također, odredbe PZ-a o spašavanju u potpunosti su usklađene s Konvencijom o spašavanju.

Tim odredbama taj segment nacionalnog zakonodavstva Republike Hrvatske pravno je usklađen sa suvremenim međunarodnim standardima u tom području. Međutim, određene odredbe domaćeg zakonodavstva trebalo bi jasnije formulirati, a neke dopuniti.

PZ, kao i podzakonski akti, sadržava opisane materijalnopravne odredbe u vezi s obvezom obilježavanja i uklanjanja podrtine. Međutim, materijalnopравни propisi u nekim su segmentima manjkavi. Primjerice nemamo propisanu obvezu lociranja podrtine, ali propisujemo obvezu vlasnika broda da mora imati osigurana financijska sredstva za pokriće troškova lociranja podrtine.

Nadalje, odredba PZ-a kojom se propisuje da će se razlika između iznosa troškova vađenja imovine i iznosa vrijednosti spašene (izvađene) imovine podmiriti iz sredstava državnog proračuna u određenim situacijama gubi svoju svrhu s obzirom na najnovije izmjene i dopune PZ-a kojima se uvodi obvezno osiguranje za pokriće troškova lociranja, označavanja i uklanjanja podrtina. Budući da svi brodovi bruto tonaže od 300 tona i više moraju imati obvezno osiguranje za pokriće troškova, potreba intervencije sredstvima iz državnog proračuna neće postojati, osim za brodove ispod te tonaže. Drugim riječima, doći će u obzir samo za brodove bruto tonaže ispod 300 tona.

Prema našem pozitivnom zakonu lučka kapetanija nastupa samo kad određuje da se potonula stvar mora vaditi zbog sigurnosti plovidbe, neometanog iskorištavanja prirodnih bogatstava mora i sprečavanja onečišćenja okoliša. U ostalim slučajevima to tijelo državne uprave ne mora davati dozvolu, niti može odrediti uvjete uklanjanja. Međutim, vađenje potonulih stvari vrlo je specifična aktivnost koja, iako se ne odvija na plovnom putu ni u luci, zahtijeva dodatni nadzor, pa bi u svakom slučaju tijela državne uprave trebala osigurati da se vađenje potonulih stvari provodi na način koji je siguran i kojim se štiti morski

okoliš i sigurnost plovidbe. Svrha izdavanja dozvole u svakom slučaju vađenja potonulih stvari jest da nadležno tijelo utvrdi postoje li preduvjeti za vađenje, znači da utvrdi je li osoba za tu djelatnost ovlaštena, posjeduje li potrebna sredstva te, napokon, da se osiguraju potrebne mjere za sigurnost plovidbe.

Najvažnije pitanje iz područja imovinskopravnih odnosa u vezi s vađenjem potonulih stvari jest pitanje na koji način odgovara osoba koja vadi potonulu stvar - spašavatelj.

Napuštanjem posebne glave PZ-a o vađenju potonulih stvari ne postoji više odredba koja govori o temelju odgovornosti izvođača radova, koji se sada naziva spašavatelj. Odredbe PZ-a o spašavanju, kao i međunarodnopravne odredbe Konvencije o spašavanju, uređuju samo pitanje nagrade u slučaju krivnje spašavatelja za nastalu štetu. To znači da su za eventualno pravo na naknadu štete *sedes materiae* opća načela obveznog prava. U PZ-u više ne postoji specijalna odredba niti o pitanju na koji način odgovara osoba koja vadi potonulu stvar bez odluke nadležnog tijela ili protiv izričite i razborite zabrane zapovjednika, vlasnika ili brodarka. S obzirom na to da ne postoji specijalna odredba o ovom pitanju, opet treba primijeniti odredbe ZOO-a te jedno od mogućih vrela tražiti u sudskoj praksi. Neizostavno je pravno vrelo upravo u takvim slučajevima sudska praksa koja nužno mora reagirati na prilike koje život nameće. Slijedom opisanog opravdano je upitati se zahtijeva li jedan ovako osebujan institut pomorskog prava posebna rješenja. Drugim riječima, budući da ne postoji *lex specialis*, mogu li opća načela o odgovornosti za štetu uvijek zadovoljiti.

Osobitosti su pravnog posla vađenja potonulih stvari općeprisutne. Njegovo razlikovanje od sličnih instituta pravno je opravdano. To prvenstveno slijedi iz okolnosti da se u tom poslu pojavljuju specifični pravni problemi koji nameću potrebu postojanja specijalnih pravnih normi. Također, specijalni međunarodni ugovori za područje pravnog uređenja spašavanja i uklanjanja podrtina neosporno potvrđuju osobitosti tog pravnog posla. Interpretacijom odredbi Konvencije o spašavanju i Konvencije o uklanjanju podrtina može se zaključiti da oni ne izjednačuju ta dva instituta, štoviše, upravo njihova odvojena kodifikacija na međunarodnoj razini i postojanje niza specifičnih instituta kojima se pravno uređuje postupanje s opasnim podrtinama potvrđuju njihovu specifičnost i autonomnost.

Bilo bi korisno da Republika Hrvatska ratificira Međunarodnu konvenciju o uklanjanju podrtina i proširi primjenu njezinih odredbi na podrtine smještene unutar svojega područja, uključujući teritorijalno more. Na taj način

primjenjivale bi se odredbe Konvencije o odgovornosti vlasnika, izuzecima o odgovornosti i obveznom osiguranju ili drugom financijskom jamstvu u vezi s mjerama lociranja, označavanja i uklanjanja podrtina. Također, država bi imala pravo na izravnu tužbu protiv osiguratelja upisanog vlasnika. Nažalost, u vezi s pitanjem odgovornosti vlasnika podrtine te izuzecima od njegove odgovornosti danas u hrvatskom pomorskom zakonodavstvu postoji nepotrebna pravna praznina. Takvo rješenje bilo bi korisno i za proces harmonizacije tog složenog pomorskopravnog instituta. Glavni je argument za to da se najveći broj opasnih podrtina, znači onih koje mogu predstavljati prijetnju sigurnosti plovidbe i onečišćenju morskog okoliša, nalazi upravo u teritorijalnim vodama gdje se također odvija najveći broj slučajeva uklanjanja podrtina. S obzirom na tu činjenicu, smatramo da bi se potpunija međunarodna unifikacija postigla ako bi države stranke proširile primjenu Konvencije i na podrtine koje se nalaze u njihovim unutarnjim morskim vodama i u teritorijalnom moru. Pritom je važno naglasiti da se posljedice onečišćenja počinjenog u granicama jedne države veoma rijetko ograničavaju samo na tu državu. Problemi zaštite morskog okoliša zahtijevaju međunarodni pristup i unificirano postupanje.

Summary

Vesna Skorupan Wolff*

WRECK REMOVAL IN THE CROATIAN LAW *DE LEGE LATA* AND *DE LEGE DESIDERATA*

The author gives a detailed analysis of the provisions of the Maritime Code, the relevant by-laws and provisions of the civil law being applied according to the principle of subsidiarity, and also studies the positive legal regulation of the wreck removal. Croatian law equalizes both notionally and by its legal effects the wreck removal and salvaging. The paper gives an outline of the legal situation de lege lata and investigates the problems involved.

A comparison is made of the current positive legal regulation of the wreck removal and earlier legal regulation using special provisions for such cases. Relevant provisions

---

* Vesna Skorupan Wolff, Ph. D., Adriatic Institute of the Croatian Academy of Arts and Sciences, Ul. Frane Petrića 4, Zagreb

of international harmonization acts in this field are presented and analysed. The author analyses in detail the introduction of a regulation for the removal of wrecks in accordance with the International Convention on the Removal of Wrecks and subsequently tries to specify the task of the Croatian legislator.

The author considers it very useful that some of the modern solutions contained in the International Convention on the Removal of Wrecks have been incorporated in Croatian law. It is suggested that the Republic of Croatia should become a party to this International Convention and extend the application of the provisions of this Convention to the wrecks located within its territory, including the territorial sea.

Key words: wreck removal, salvaging, wreck, compulsory insurance, International Convention on the Removal of Wrecks

Zusammenfassung

Vesna Skorupan Wolf**

DIE BERGUNG VERSUNKENER SACHEN IM KROATISCHEN RECHT DE LEGE LATA UND DE LEGE DESIDERATA

Anhand einer detaillierten Analyse der Bestimmungen des Seeschiffahrtsgesetzbuches, maßgeblicher nachrangiger Vorschriften und der subsidiär zur Anwendung kommenden Bestimmungen des Zivilrechts wird die positivrechtliche Regelung der Bergung versunkener Sachen in der Republik Kroatien untersucht. Im kroatischen Recht ist die Bergung versunkener Sachen begrifflich und nach ihren Rechtswirkungen mit der Rettung gleichgestellt. Die rechtliche Situation de lege lata sowie die sich aus ihr ergebenden Probleme werden dargestellt. Die positivrechtlichen Regelungen zur Bergung versunkener Sachen werden mit den Regelungen der früheren nationalen Gesetzgebung verglichen, die für dieses Institut spezielle Bestimmungen vorsah. Die relevanten Bestimmungen der internationalen unifizierenden Akte auf diesem Gebiet werden dargestellt und analysiert. Die Neuverankerung des Instituts der Beseitigung von Wracks nach dem Internationalen Übereinkommen über die Beseitigung von Wracks wird im Einzelnen erörtert, und damit im Zusammenhang wird versucht, die Aufgabe des kroatischen Gesetzgebers zu definieren.

---

* Dr. Vesna Skorupan Wolff, Adria-Institut der Kroatischen Akademie der Wissenschaften und Künste, Ul. Franje Petrića 4, Zagreb

Als sehr sinnvoll wird beurteilt, dass einige moderne Lösungen aus dem Internationalen Übereinkommen ins nationale Recht aufgenommen wurden. Es wird vorgeschlagen, dass die Republik Kroatien diesem internationalen Vertrag beitrifft und die Anwendung der Bestimmungen des Übereinkommens auf Wracks auf das eigene Gebiet, einschließlich der Hoheitsgewässer ausgedehnt wird.

Schlüsselwörter: Bergung versunkener Sachen, Rettung, Wrack, Pflichtversicherung, Internationales Übereinkommen über die Beseitigung von Wracks